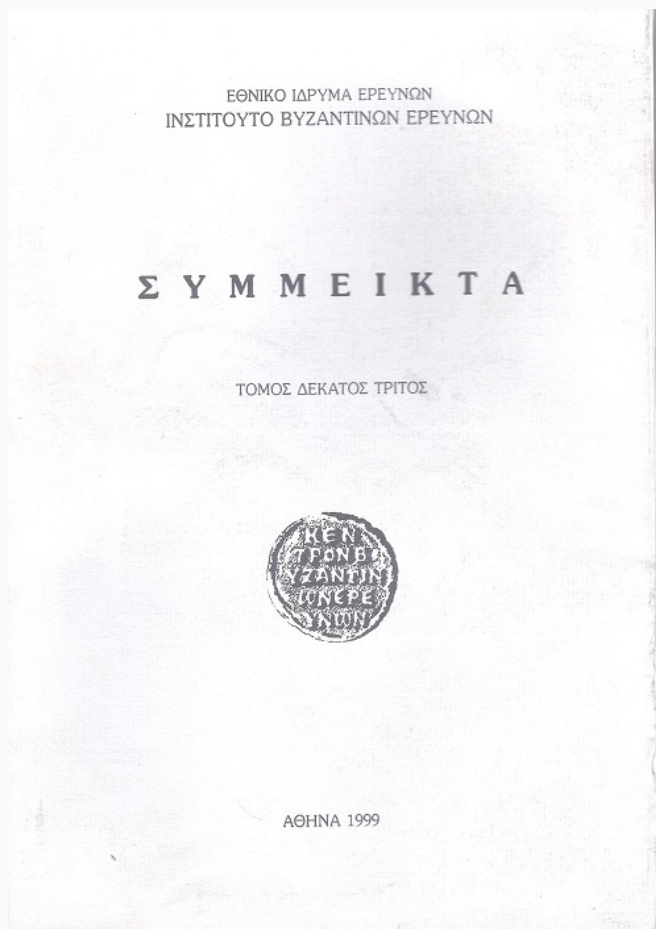

Byzantina Symmeikta

Vol 13 (1999)

SYMMEIKTA 13

Οι περιπλανήσεις του Αλάρικου στη Βαλκανική (395-401) και η απαρχή του ανταγωνισμού Ανατολής-Δύσης

Σοφία ΠΑΤΟΥΡΑ

doi: [10.12681/byzsym.858](https://doi.org/10.12681/byzsym.858)

Copyright © 2014, Σοφία ΠΑΤΟΥΡΑ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΠΑΤΟΥΡΑ Σ. (1999). Οι περιπλανήσεις του Αλάρικου στη Βαλκανική (395-401) και η απαρχή του ανταγωνισμού Ανατολής-Δύσης. *Byzantina Symmeikta*, 13, 23–47. <https://doi.org/10.12681/byzsym.858>

ΣΟΦΙΑ ΠΑΤΟΥΡΑ

ΟΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΛΑΡΙΧΟΥ ΣΤΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ (395-401) ΚΑΙ Η
ΑΠΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΑΝΑΤΟΛΗΣ-ΔΥΣΗΣ

«Θα σιωπήσω σε ό,τι αφορά τον βασιλιά Αλάρικο ο οποίος τόσες φορές πτήθηκε και παραδόθηκε με τους Γόθους του και κάθε φορά απελευθερωνόταν πάλι»¹. Αυτόν τον βαρύ υπαινιγμό διατυπώνει ο Ορόσιος για την αυτοκρατορική πολιτική προς τον γότθο ηγεμόνα Αλάρικο, όταν αναφέρεται στις σχέσεις Αυτοκρατορίας και Γόθων κατά τα χρόνια που προηγήθηκαν της άλωσης της Ρώμης, αποσιωπώντας, καθώς ο ίδιος λέει, τις λεπτομέρειες. Με την παραπάνω φράση, ο λατίνος ιστορικός ενοχοποιεί σαφώς την αυτοκρατορική πολιτική κατά την κρίσιμη δεκαετία του οξέυατου ανταγωνισμού Ανατολής-Δύσης, σε αντίθεση με όσα θετικά διατυπώνει για την πολιτική του Θεοδόσιου απέναντι στους Γόθους. Ο ποταμός Frigidus κατά τον Ορόσιο, γνώρισε δύο στην πραγματικότητα ήττες: εκείνη του σφετεριστή Ευγένιου και εκείνη των βαρβάρων αφού οι βαριές τους απώλειες οδήγησαν σε σημαντική μείωση της δύναμής τους².

Οι παρατηρήσεις του Ορόσιου δίνουν σαφέστατα το στίγμα της μετάλλαξης που επήλθε στις σχέσεις Αυτοκρατορίας-Γόθων. Η έντονη ιδεολογικο-πολιτική

1. OROSIIUS VII 57.1.

2. OROSIIUS, VII 35.19. Πρβλ. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *Paneg. de sexto consulatu Honorii Augusti*, στ. 218-225, στο έργο *Claudii Claudiani Carmina*, έκδ. Th. BIRT, Monumenta Germaniae Historica Auctores antiquissimi (MGH Aa), τόμ. 10, 243. Πρέπει ωστόσο να επισημανθεί ότι η συγκεκριμένη σκληρή μεταχείριση των Γόθων είχε υιοθετηθεί κυρίως από τους στρατηγούς και όχι από τον Θεοδόσιο προς τον οποίο, άλλωστε, είχαν από πολύ νωρίς εκδηλώσει την αντίθεσή τους για τη διαλλακτική και φιλειρηνική του πολιτική απέναντί τους (βλ. H. WOLFRAM, *History of the Goths*, Berkeley - Los Angeles - London 1990, 138 και κυρίως Σοφία ΠΑΤΟΥΡΑ, Η εγκατάσταση των Γόθων στη Θράκη και οι πρώτες στρατιωτικές αντιδράσεις, *Σύμμεικτα* 10, 1996, 241-267).

αντίθεση, που ευρύτατα είχε εκδηλωθεί στους κόλπους της μιας και ενιαίας Αυτοκρατορίας την εποχή κυρίως του Θεοδοσίου αναφορικά με την αντιμετώπιση των Γόθων, πήρε τη μορφή ανοικτής πλέον σύγκρουσης των δύο μερών της ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, όπου, όμως, η παρουσία των Γόθων και του αρχηγού τους Αλάρικου προσέδωσαν σ' αυτή νέο περιεχόμενο. Η σταδιακή εξέλιξη των σχέσεων Αυτοκρατορίας-Γόθων και η διαφοροποίηση του ρόλου των τελευταίων μέσα σ' αυτή διαγράφεται θαυμάσια στις «Ιστορίες» του Ορόσιου, ο οποίος στη διαδρομή του έργου του περνά δειλά-δειλά από την παραδοσιακή αντίθεση «Ρωμαίοι-Γόθοι» για να καταλήξει σε μια πολύ σημαντική μεταμόρφωση της εικόνας τους, στην οποία οι Γόθοι εμφανίζονται πλέον ως σύμμαχοι και σχεδόν ομότιμοι των Ρωμαίων³.

Η πρώτη δυναμική εμφάνιση του Αλάρικου στο προσκήνιο της πρώιμης γοθικής ιστορίας γίνεται το 395⁴ μετά την ήττα του σφετεριστή Ευγένιου από τα στρατεύματα του Θεοδοσίου στα οποία συμμετείχαν και 20.000 περίπου γόθοι φοιδεράτοι. Πολλοί σύγχρονοι ερευνητές μιλούν για εξέγερση ή επανάσταση του Αλάρικου⁵, αμέσως μετά το θάνατο του Θεοδοσίου, βασιζόμενοι στο γνωστό χωρίο του Ζώσιμου, *στασιάζοντα και άλλοτριώσαντα τῶν νόμων ἑαυτὸν ἐθεώρησεν Ἀλάρικον (ἠγανάκτει γὰρ ὅτι μὴ στρατιωτικῶν ἠγεῖτο δυνάμεων ἀλλὰ μόνους εἶχε τοὺς βαρβάρους, οὓς Θεοδόσιος ἔτιυκεν αὐτῷ παραδοὺς ὅτι σὺν αὐτῷ τὴν Εὐγενίου τυραννίδα καθεῖλε), τότε τοίνυν ἐσήμεινε δι' ἀπορρήτων αὐτῷ προσωτέρω τοὺς σὺν αὐτῷ βαρβάρους ἢ ἄλλως σύγκλυδας ὄντας ἐξαγαγεῖν, ὡς ἐτοίμων ἀπάντων εἰς ἄλλωσιν ἐσομένων*⁶. Ωστόσο, ο ίδιος ο Ζώσιμος αναφέρει σε προηγούμενο σημείο του 4ου κεφαλαίου ότι ο Σπλίικων (*στρατηγὸς τοῦ παντὸς στρατεύματος*) κράτησε το αξιόμαχο τμήμα των στρατευμάτων κοντά του, ενώ επέτρεψε στο *ἀπεσκληκὸς καὶ ἀπόβλητον* ν' αποχωρήσει για την Ανατολή⁷. Στη συνέχεια αναφερόμενος στις προ-

3. Suzanne TEILLET, *Des Goths à la nation gothique. Les origines de l'idée de nation en Occident du Ve au VIIe siècle*, Παρίσι 1984, 139-143.

4. Το όνομα του Αλάρικου, ως αρχηγού μιας πολυεθνικής ομοσπονδίας που νικά τα ρωμαϊκά στρατεύματα στον ποταμό Έβρο και στη συνέχεια περικυκλώνεται και πιτάται από το στρατιγό της Δύσης Σπλίικωνα, εμφανίζεται στην περιγραφή των γεγονότων του φθινόπωρου του 391. Είναι η πρώτη φορά, μετά το 382, που παραβιάζεται η συνθήκη ειρήνης Θεοδοσίου-γόθων φοιδεράτων (βλ. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *De bello Pollentino sive Gothico*, στ. 524 κε. και *Paneg. de sexto cons. Hon. Aug.*, στ. 107-108, MGH Aa 10, 278 και 239 αντίστοιχα. ΖΩΣΙΜΟΣ, *Ἱστορία Νέα Δ*, 561-5, έκδ. F. PASCHOU, *Zosime Histoire Nouvelle*, τόμ. II², 1979, 325. Πρβλ. PLRE II, 44 και WOLFRAM, *ό.π.*, 136-137).

5. WOLFRAM, *ό.π.*, 140, E. STEIN, *Histoire du Bas-Empire I*¹, Paris 1959, 228 και P. HEATHER, *Goths and Romans 332-489*, Οξφόρδη 1991, 193.

6. ΖΩΣΙΜΟΣ E, 5, 4, *ό.π.*, τόμ. III¹, Παρίσι 1986, 11.

7. Στο ίδιο, E, 4, 2, 220, *ό.π.*, τόμ. III¹, 10.

θέσεις των ισχυρών ανδρών Ανατολής και Δύσης –Ρουφίνου και Σπλιχωνα– αμοιβαία εχθρικές και υπονομευτικές, αποκαλύπτει την ήδη εκδηλωθείσα έχθρα των δύο ανδρών⁸. Τόσο η μαρτυρία του Ζώσιμου όσο και τα γεγονότα που αναφέρονται στη συνέχεια στις σχέσεις των δύο ανδρών, μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι ο Αλάρικος όχι μόνο δεν επαναστάτησε ενόσω ακόμη βρισκόταν στη Δύση, αλλά πήρε το δρόμο της επιστροφής επικεφαλής των ανδρών του με την ανοχή ή την παραίτηση ακόμη του ίδιου του Σπλιχωνα. Σ' ενίσχυση της παραπάνω υπόθεσης μπορεί κανείς να επικαλεστεί δύο ακόμη στοιχεία: α) η αποχώρηση του γότθου ηγεμόνα από τη Δύση έγινε το Φεβρουάριο του 395⁹, μετά δηλαδή το θάνατο του Θεοδόσιου και όχι αμέσως μετά τη νίκη του (Σεπτέμβριος του 394) επί του σφετεριστή Ευγένιου, όπως θα ήταν φυσικό εάν ίσχυαν τα όσα επικαλείται ο Ζώσιμος για δυσάρεσκεια του Αλάρικου και αγανάκτησή του για τις βαρείες απώλειες των ανδρών του, και β) μολονότι ο Σπλιχων θα μπορούσε να ενσωματώσει εύκολα τους αποδεκατισμένους φοιδεράτους γότθους στο στρατιωτικό του σύστημα και να ενισχύσει ταυτόχρονα τις δυνάμεις του, εν τούτοις δεν προέβη σε παρόμοια ενέργεια, έχοντας προφανώς κατά νου άλλα, επωφελέστερα για τον ίδιο, σχέδια.

Τα πρώτα σύννεφα έχουν ήδη σκεπάσει τις σχέσεις των δύο ισχυρών ανδρών Ανατολής και Δύσης γύρω από την επιτροπεία των υιών του Θεοδόσιου και τη διεκδίκηση των διοικήσεων Δακίας και Μακεδονίας, ενώ οι ενέργειες αμφοτέρων στρέφονται σαφέστατα εναντίον αλλήλων¹⁰. Ο Σπλιχων δίνει, ίσως, σιωπηρά το πρά-

8. Καί ταῦτα διαθείς, ἔχων τε πρὸς Ῥουφίνον ἐγκότως οἷα δύναμιν αὐτῷ ἀντίρροπον κατὰ τὴν ἑῶν ἔχειν βουλόμενον, ὡς Ἀρκαδίον ἰέναι διεννοεῖτο, διαθεῖναι καί ἔξουσίαν καὶ τὰ κατ' ἐκείνον ἐθέλων ἔλεγε γὰρ ἐπιτεράσθαι παρὰ Θεοδοσίου τελευτῶν μέλλοντος τὰ κατ' ἄμφω τοὺς βασιλέας ἔχειν ἐν πάσῃ φροντίδι. Τούτων ὁ Ῥουφίνος αἰσθόμενος ἐκ πάσης ἐβουλεύετο μηχανῆς ἐκποδῶν γενέσθαι τῆς Στελίκωνος ἐπὶ τὴν ἑῶν ὁρμῆς, καταλῦσαι δὲ οὐδὲν ἤτιον καὶ ἀσθενεστέραν τὴν οὖσαν Ἀρκαδίῳ στρατιωτικὴν δύναμιν καταστῆσαι (ΖΩΣΙΜΟΣ Ε, 4, 3, ὁ.π., III¹, 10).

9. Στο ίδιο Ε, 5, 4-5, ὁ.π., III¹, 11· ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *In Rufinum* II, στ. 36, *Paneg. de sexto cons. Hon. Aug.*, στ. 483-484 και *De bello Pollentino sive Gothico*, στ. 164-165 και 177-193, MGH Aa 10, 35, 252 και 266 αντίστοιχα· ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΟΣ, Ἐκκλ. Ἱστορία XII, 2, εκδ. J. ΒΙΔΕΖ [=F. WINKELMANN, *Philostorgius, Kirchengeschichte*, Βερολίνο 1981, 140]. Πρβλ. HEATHER, ὁ.π., 201.

10. Ὅτι οἱ παῖδες Θεοδοσίου ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔστησαν, ... τὸ μὲν ὄνομα ἦν τῶν βασιλέων, τὸ δὲ ἔργον τῶν μὲν κατὰ τὴν ἑῶν Ῥουφίνου, τὰ δὲ ἐσπέρια Στελίκωνος εἰς ἅπασαν ἐξουσίαν οὕτω γοῦν οἱ μὲν βασιλεῖς ἐπετάττοντο παρὰ τῶν ἐπιτροπευόντων τὰς ἀρχάς, οἱ δὲ ἐπιτροπεύοντες αἶψα πρὸς ἀλλήλους ἐπολέμουν ὥσπερ βασιλεύοντες, φανερῶς μὲν οὐκ ἐναντίας χειρᾶς καὶ ὄπλα ἀράμενοι, κρύφα δὲ ἀπάτης καὶ δόλου μηδὲν ὑπολείποντες (ΕΥΝΑΠΙΟΣ, απ. 62, εκδ. R. C. BLOCKLEY, *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire, Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus, Text, Translation and Historiographical Notes*, Liverpool 1983, 90). Πρβλ. ΖΩΣΙΜΟΣ Ε, 4, 3, ὁ.π., III¹ 10 και ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *In Rufinum* I, στ. 259-267, 297-300 και 314-322, MGH Aa 10, 28-30

σινο φως στους Βησιγόθους του Αλάρικου¹¹ για επιστροφή στη Θράκη, προσβλέποντας στη δημιουργία προβλημάτων για τον αντίπαλό του Ρουφίνο και στην κατά το δυνατόν μεγαλύτερη εξασθένιση της θέσης του. Η εξέλιξη των γεγονότων δικαιώνει προσωρινά τις προσδοκίες του Σπλίκωνα, αφού οι αποδεκατισμένοι Βησιγόθοι διακόπτουν κατά την επιστροφή τους τη σχέση υποτελείας προς την Αυτοκρατορία και εξεγείρονται. Οποσδήποτε ο αντίκτυπος της καταστροφικής τους δράσης γίνεται ιδιαίτερα αισθητός στο ανατολικό της τμήμα αφού πλήττονται κυρίως οι επαρχίες της δικαιοδοσίας της, ενώ στόχος των εξεγεργμένων Γόθων είναι η ίδια η Κωνσταντινούπολη¹². Ο Αλάρικος οδηγεί το στρατό του κατ' ευθείαν στις πύλες της αναδύομενης αυτοκρατορικής πόλης, ενώ ο μεγάλος αντίπαλος του Σπλίκωνα, ύπαρχος του πραιτωρίου Ρουφίνος, αιφνιδιασμένος μεν αλλά οπλισμένος διπλωματικά σπεύδει χωρίς συνοδεία να συναντήσει τον απρόσμενο εχθρό, φορώντας μάλιστα, κατά τη μαρτυρία του ποιητή Κλαυδιανού, γοθική στρατιωτική στολή¹³.

Κατά τη συνάντηση Αλάρικου-Ρουφίνου και στο πλαίσιο της συμφωνίας που συνήφθη μεταξύ τους, θεωρείται πιθανή η απονομή στον γόθο ηγέτη υψηλού στρατιωτικού αξιώματος –ίσως εκείνου του *magister militum per Illyricum*– προκειμένου ν' αποτραπεί ο άμεσος κίνδυνος που απειλούσε την Κωνσταντινούπολη¹⁴. Βέβαια, αυτή η σπουδαία διπλωματική κίνηση του Ρουφίνου απέδωσε προσωρινά μόνο καρπούς, αφού απομάκρυνε τον κίνδυνο από τη βυζαντινή πρωτεύουσα, γρήγορα όμως επέβη εις βάρος του ανατολικού Ιλλυρικού –των διοικήσεων Μακεδονίας και Δακίας¹⁵– εφόσον κατά τον προπαγανδιστή του Σπλίκωνα Κλαυδιανό, ο Ρουφίνος επέτρεψε στον Αλάρικο να στραφεί προς τη διοίκηση της Μακε-

11. Ας σημειωθεί ότι ο Αλάρικος ήταν ο μόνος μη ενταγμένος στο σύστημα της Αυτοκρατορίας βάρβαρος ηγέτης μιας από τις συμμαχικές μονάδες που συμμετείχαν στην εκστρατεία εναντίον του σφετεριστή Ευγένιου (*τοὺς δὲ συμμαχοῦντας αὐτῷ βαρβάρους ὑπὸ Γαῖνῃ ἔταξε καὶ Σαούλ. ἐκοινώνει δὲ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς καὶ Βακούριος, ἔλκων μὲν ἐξ Ἀρμενίας τὸ γένος. ΖΩΣΙΜΟΣ, Δ' 572, ὁ.π. III 326*). Είναι αλήθεια ότι εκείνη την περίοδο η Βαλκανική δεν διέθετε καθόλου στρατεύματα διότι το μεγαλύτερο μέρος τους είχε συμμετάσχει στη μάχη του Frigidus. Το γεγονός ότι ο Σπλίκων δεν φαίνεται να θορυβήθηκε από την απόφαση του Αλάρικου να στραφεί με το στρατό του στη Θράκη, μολονότι γνώριζε ότι υπήρχε στρατιωτικό κενό στην περιοχή, καθιστά τη στάση του ύποπτη.

12. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *In Rufinum* II, στ. 26 κ.ε., MGH Aa 10, 35.

13. Στο ίδιο, στ. 70-85, 36-37. Ο Κλαυδιανός αποκαλεί στο σημείο αυτό τον Ρουφίνο *foederis auctor*. Πρβλ. *PLRE* I, 778 και *PLRE* II, 44.

14. WOLFRAM, ὁ.π., 141.

15. ΖΩΣΙΜΟΣ Ε, 5, 5, ὁ.π., III¹, 11.

δονίας¹⁶. Με τον τρόπο αυτό ο ισχυρός άνδρας της Ανατολής αφενός μεν θα απαλλασσόταν, έστω πρόσκαιρα, από τον βσιγογοιθικό κίνδυνο, αφετέρου δε θ' αντέτασσε στις φιλοδοξίες επέμβασης του Σπλιχίωνα τους εμπειροπόλεμους Βησιγόθους¹⁷. Γίνεται φανερό, λοιπόν, ότι εγκαινιάζεται μια νέα πολιτική προς τους Γότθους την οποία προσδιορίζουν πλέον οι σχέσεις των δύο ισχυρών ανδρών Ανατολής και Δύσης. Τα γεγονότα που ακολουθούν το επιβεβαιώνουν, αφού η εξέλιξή τους με πρωταγωνιστή τον Αλάρικο υπαγορεύεται σαφέστατα από τον σκληρό ανταγωνισμό Ανατολής και Δύσης. Ο ίδιος ο γόθτος ηγεμόνας μετατρέπεται πλέον σ' ένα σπουδαίο και επικίνδυνο ταυτόχρονα όργανο αυτού του αμείλικτου ανταγωνισμού που εύκολα παραδίδεται από τα χέρια του ενός στα χέρια του άλλου. Στα χρόνια που ακολουθούν ο Αλάρικος βρίσκεται διαρκώς στο προσκήνιο της ιστορίας του Ιλλυρικού σε ρόλους όμως που του αναθέτουν εναλλάξ οι ισχυροί εκπρόσωποι των δύο *partes* της Αυτοκρατορίας και σ' ένα έργο με δραματικό για το ρωμαϊκό κόσμο φινάλε, αφού στο τέλος εξωθείται σχεδόν να εκπορθήσει την αιωνία πόλη.

Όσον αφορά την πρώτη περίοδο της ιστορίας του, δηλαδή της δράσης του στο Ιλλυρικό, θα σταθώ μόνο σε κάποια καίρια σημεία της διαπλοκής των τριών εμπλεκόμενων στα γεγονότα της εποχής μερών (Ανατολή-Δύση-Αλάρικος), η ερμηνεία των οποίων μπορεί να μας οδηγήσει άλλοτε σε σαφείς και άλλοτε σε αποχρώσες ενδείξεις των παραπάνω απόψεων.

Η πρώτη σαφής πράξη του ανταγωνισμού Ρουφίνου - Σπλιχίωνα εκδηλώνεται στη Θεσσαλία¹⁸, όταν η βέβαιη ήττα του Αλάρικου από τον ενωμένο στρατό του Σπλιχίωνα μεταβάλλεται σε αποχώρηση του τελευταίου για την Ιταλία και στην ανεμπόδιστη προέλαση των γοιθικών στρατευμάτων στη νοτιότερη Ελλάδα. Ανεξάρτητα από την αντικειμενικότητα ή μη της μαρτυρίας του Κλαυδιανού¹⁹ για την παρά-

16. Τόσο οι μαρτυρίες των πηγών της εποχής όσο και οι απόψεις των νεότερων ιστορικών, σχετικά με το ανατολικό Ιλλυρικό και τη διοικητική υπαγωγή του, είναι αντιφατικές (βλ. σχετικά V. GRUMEL, *L'Illyricum de la mort de Valentinien Ier [375] à la mort de Stilicon [408]*, *REB* 9, 1951, 28-31 και STEIN, *ό.π.*, I¹, 229 και I² σημ. 540).

17. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *In Rufinum* II, στ. 54 κε, MGH Aa 10, 36. Μολονότι ο Κλαυδιανός δεν μπορεί να εκληφθεί ως αξιόπιστη πηγή, η εξέλιξη ωστόσο των γεγονότων και η επιβεβαίωσή τους από άλλες πηγές μας επιτρέπει να τον λάβουμε σοβαρά υπόψη μας.

18. ΖΩΣΙΜΟΣ Ε, 5, 5, *ό.π.* III¹, 11 (*ἐπὶ τούτοις Ἀλάρικος τῶν Θράκης ἀπανίστατο τόπων, καὶ ἐπὶ Μακεδονίαν προΐει καὶ Θεσσαλίαν, πάντα καταστρεφόμενος τὰ ἐν μέσῳ*).

19. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *In Rufinum* II, στ. 194 κ.ε., MGH Aa 10, 41. Πρβλ. A. CAMERON *Claudian. Poetry and Propaganda at the Court of Honorius*, Oxford 1970, P.G. CHRISTIANSEN, *Claudian and the East*, *Historia* 19, 1971, 113-120 και Ch. GNILKA, *Dichtung und Geschichte im Werk Claudians*, *Frühmittelalterliche Studien* 10, 1976, 96-124. Ο HEATHER (*ό.π.*, 202) αμφισβητεί την πληροφορία του Κλαυδια-

δοξη μεταστροφή των πραγμάτων (διαταγή του Αρκάδιου προς τον Σπλιχωνα για άμεση αποστολή στην Κωνσταντινούπολη των ανατολικών στρατευμάτων), τα γεγονότα που ακολούθησαν με κορυφαίο εκείνο της δολοφονίας του Ρουφίνου ενισχύουν την αξιολογία της²⁰. Μαζί με τα προηγούμενα αποτελούν τους πρώτους κρίκους στην αλυσίδα των εκδικήσεων και αντεκδικήσεων στις οποίες διαδοχικά προβαίνουν οι εκπρόσωποι των δύο *partes*, μια αλυσίδα που δεν θα περιζώσει τον κοινό τους υποτιθέμενο εχθρό αλλά θα περισφίξει και θα συνθλίψει σιγά-σιγά την ενότητα της ίδιας της Αυτοκρατορίας.

Η δολοφονία του Ρουφίνου και η αποχώρηση του Σπλιχωνα στη Δύση επέτρεψαν στον Αλάρικο να δράσει ελεύθερα στην υπόλοιπη Ελλάδα, όπου κατά την καθοδό του προς την Πελοπόννησο κατέλαβε σχεδόν αμαχητί μεγάλο αριθμό πόλεων²¹.

Της ιδιαίτερης προσοχής μας χρήζει, στο σημείο αυτό, η μαρτυρία του Ζώσιμου ο οποίος αποδίδει το πέρασμα του Αλάρικου στην Πελοπόννησο, δια μέσου του Ισθμού, σε προδοσία του ανθύπατου της Αχαΐας Αντίοχου, φίλου και συνεργάτη του Ρουφίνου. Ο Αντίοχος σύμφωνα με όσα του καταμαρτυρεί ο Ζώσιμος, σε συνεννόηση με τον υπεύθυνο για την άμυνα του Ισθμού στρατηγό Γερόντιο, επέτρεψε στον Αλάρικο να εισβάλει στην Πελοπόννησο²². Άλλωστε και σε προηγού-

νού περί αυτοκρατορικής εντολής και πιστεύει ότι οι διαμάχες που είχαν ξεσπάσει στους κόλπους του στρατού υπήρξαν η αιτία της επιστροφής των στρατευμάτων της Ανατολής στην Κωνσταντινούπολη.

20. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *In Rufinum* I, στ. 318-319 (*impius ille proditor imperii*) και II, στ. 53, MGH Aa 10, 30 και 36 αντίστοιχα. Πρβλ. Em. DEMOUGEOT, *Le Préfet Rufin et les Barbares, Παγκαρπεία, Mélanges Henri Grégoire (=Annuaire de l'Inst. de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves 10, 1950), 185-191*. Η Demougeot επιχειρεί στο συγκεκριμένο άρθρο ν'αντικρούσει την άποψη των νεότερων ιστορικών ότι ο έπαρχος Ρουφίνος, εν ονόματι των φιλοδοξιών του και του ανταγωνισμού του προς τον Σπλιχωνα, συμβιβάστηκε με τους βαρβάρους και ιδιαίτερα τον Αλάρικο και πρόδωσε την Αυτοκρατορία. Θεωρεί τις κατηγορίες που του αποδίδουν συκοφαντικές υπερβολές, ενώ χαρακτηρίζει τον ίδιο επιδέξιο, αλλά άτυχο πολιτικό. Ο Th. BURNS (*Barbarians within the Gates of Rome. A Study of Roman Military Policy and the Barbarians, ca. 375-425 A.D.*, Indiana University Press 1994, 153) πιστεύει, επίσης, ότι ο Ρουφίνος δεν είχε άλλη επιλογή προκειμένου ν'αντιμετωπίσει την αναμενόμενη εισβολή του Σπλιχωνα στο ανατολικό Ιλλυρικό, το οποίο από το 392, μετά το θάνατο του Βαλεντινιανού Β', είχε παραχωρηθεί στην Ανατολή. Στρατολόγησε, κατά συνέπεια, τον Αλάρικο και τους άνδρες του και τον απέστειλε, μέσω της Μακεδονίας, στη Θεσσαλία για να ελέγξει την προέλαση του Σπλιχωνα.

21. ΖΩΣΙΜΟΣ E, 5-6, *ό.π.*, III¹, 11· ΕΥΝΑΠΙΟΣ, *Vit. Soph.* 7, 3, 4 (BLOCKLEY, 94)· ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΟΣ XII, 2 (BIDEZ - WINKELMANN, 140).

22. *ἐνδόντος δὲ αὐτῷ Γερωντίου τὸν Ἴσθμὸν διαβῆναι, πάντα λοιπὸν ἦν αὐτῷ δίχα πόνου καὶ μάχης ἀλώσιμα, τῶν πόλεων σχεδὸν ἅπασῶν διὰ τὴν ἀσφάλειαν ἦν ὁ Ἴσθμὸς παρεῖχεν αὐταῖς ἀεικίστων οὐσῶν* (ΖΩΣΙΜΟΣ E, 6, 4, *ό.π.*, III¹, 13).

23. *Ταῦτα δὲ πάντα πραγματευόμενος [Ρουφίνος] ἄνδρας εὔρε πρὸς ταῦτα πονηροτέρους ἤπερ*

μενο σημείο του λόγου του ο εθνικός ιστορικός ενοχοποιεί ευθέως —σε πλήρη ταύτιση εδώ με τον ποιητή Κλαυδιανό— τον Ρουφίνο για προμελετημένη και πθελήμνη παράδοση της Ελλάδας στον Αλάρικο μέσω των προαναφερθέντων εμπίστων του αξιωματούχων²³.

Το καλοκαίρι του 397 βρισκόμαστε μπροστά σε μια νέα όξυνση των σχέσεων Ανατολής-Δύσης, όταν ο Σπλήκων προφανώς χωρίς σχετική εντολή ή πρόσκληση του Αρκάδιου²⁴, σπεύδει με τα στρατεύματά του στην Πελοπόννησο, εναντίον του Αλάρικου. Ο τελευταίος αφού υφίσταται διαδοχικές ήττες και σοβαρές απώλειες, βρίσκεται τελικά εγκλωβισμένος στο οροπέδιο της Φολόης. Και ενώ θα καταστρεφόταν και θα παραδινόταν σίγουρα, μια νέα παράδοση τροπή των πραγμάτων τον διασώζει για μια ακόμη φορά. Ο Σπλήκων εγκαταλείπει αιφνίδια τον Αλάρικο και αποχωρεί για την Ιταλία.

Όσον αφορά τα αίτια που οδήγησαν στην παραίτηση του Σπλήκωνα από την αποφασιστική μάχη εναντίον των Γόθων και στην αποχώρησή του, οι πηγές της εποχής δεν είναι σαφείς, ενώ οι νεότεροι ιστορικοί έχουν δώσει πολλές και ασύμπτωτες μεταξύ τους ερμηνείες. Ο Ζώσιμος²⁵, για παράδειγμα —αντιγράφοντας προφανώς τον Ευνάπιο— αποδίδει τη ματαίωση της αποφασιστικής αναμέτρησης στην

ἐβούλετο, οἷς χρῆσάμενος μεγάλων ἤρξε τῇ Ῥωμαίων ἐπικρατεία κακῶν (ΖΩΣΙΜΟΣ Ε, 5, 1, ὁ.π., III¹, 10), και πιο κάτω: Τοῦτον [Ἀντίοχον] ἀρμόδιον οἷς ἐβούλετο Ῥουφίνος εὐρῶν ἀνθύπατον καθίστησι τῆς Ἑλλάδος, ἔτοιμον ἐθέλων τοῖς ἐποῦσι βαρβάροις ποιῆσαι τὴν αὐτῆς ἀπώλειαν, Γεροντίῳ τὴν ἐν Θερμοπύλαις παραδοῦς φυλακὴν, ὑπηρετησομένῳ ταῖς αὐτοῦ κατὰ τῆς πολιτείας ἐννοσίαις (ΖΩΣΙΜΟΣ Ε, 5, 3, ὁ.π., III¹, 11).

24. Ορισμένοι ιστορικοί της Ὑστερης Αρχαιότητας πιστεύουν ότι ο Σπλήκων ακολουθούσε τη δική του αυτόνομη πολιτική έναντι του Αλάρικου και δεν συνεργαζόταν με την ανατολική Αυτοκρατορία (βλ. Em. DEMOUGEOT, *De l'unité à la division de l'empire romain 395-410*, Παρίσι 1951, 143 κ.ε., 170 κ.ε· STEIN, ὁ.π., I, 231 και CAMERON, ὁ.π., 168 κ.ε., 173 κ.ε.). Οι ερευνητές ωστόσο, της γοθικής ιστορίας έχουν εκφράσει διαφορετικές απόψεις οι οποίες όμως δεν συμφωνούν μεταξύ τους. Ο WOLFRAM (ὁ.π., 142) δεν αποδέχεται τον παραπάνω ισχυρισμό και τον θεωρεί ανυπόστατο ενώ ο HEATHER (ὁ.π., 202-203) θεωρεί την εκστρατεία του Σπλήκωνα προσχεδιασμένη, που σκοπό είχε την υπονόμευση και πάλι της εχθρικής προς αυτόν ανατολικής Κυβέρνησης.

25. *Καὶ τῇ Πελοποννήσῳ προσχὼν [Στελίκων] εἰς Φολόην συμφυγεῖν τοὺς βαρβάρους ἠνάγκασε. Καὶ ρῆστα διέφθειρεν ἂν αὐτοὺς σπᾶνει τῶν ἐπιπιδείων, εἰ μὴ τρυφῇ καὶ μίμοις γελοίων ἦκιστα τε αἰσχυνομέναις γυναιξίν ἐκδοῦς ἑαυτὸν ἀφῆκε τοὺς στρατιώταις ὅσα καταλελοίπασιν οἱ βάρβαροι ἀρπάζειν, τοῦ τε δοῦναι τοῖς πολεμίοις εὐρυχωρίαν ἀναχωρήσασι τῆς Πελοποννήσου μετὰ πάσης τῆς λείας εἰς τὴν Ἥπειρον διαβῆναι (ΖΩΣΙΜΟΣ, Ε, 7, 2, III¹, 13).* Ο Ζώσιμος υπαινίσσεται ότι ο Σπλήκων επέτρεψε στον Αλάρικο να αποχωρήσει με τα στρατεύματά του στην Ἥπειρο. Πρβλ. Ευ. ΧΡΥΣΟΣ, *Οι Βησιγόθοι στην Πελοπόννησο (396-7 μ.Χ.)*, Πρακτικά του Β' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, τόμ. 2, Αθήνα 1981-1982, 189.

26. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *De bello Poll. sive Goth.*, στ. 516-517, MGH Aa 10, 278.

απειθαρχία των στρατιωτών του Σπλίκωνα και δεν μιλάει στην περίπτωση αυτή, για προδοσία της Ανατολής. Ο Κλαυδιανός²⁶, αντίθετα, την καταλογίζει στην παθητική στάση της Κωνσταντινούπολης, η οποία κατά τον ποιητή, έφθασε στα όρια της προδοσίας. Για προδοσία μιλάει και ο Ορόσιος, για την οποία όμως δεν εγκαλεί τους ιθύνοντες της Ανατολής, αλλά τον Σπλίκωνα, τον οποίο ευθέως κατηγορεί για εγκατάλειψη των ενδιαφερόντων της Αυτοκρατορίας²⁷.

Είναι δύσκολο, ωστόσο, να συμφωνήσει κανείς με την άποψη του Ορόσιου αφού ουδείς υποχρέωσε τον Σπλίκωνα να επιχειρήσει αυτή την εκστρατεία στην Πελοπόννησο, η οποία μάλιστα ως περιοχή της επαρχίας της Ελλάδας ανήκει στην δικαιοδοσία της Ανατολής²⁸. Θα ήταν επομένως πολύ παράδοξο να παραιτηθεί από μια βέβαιη επί του Αλάρικου νίκη, εφόσον ο ίδιος είχε δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για να την επιτύχει και να επωφεληθεί τα μέγιστα από αυτή.

Τα αίτια της απροσδόκητης για μια ακόμη φορά τροπής που πήραν τα πράγματα πρέπει και πάλι ν' αναζητηθούν στον ολοένα αυξανόμενο ανταγωνισμό των κέντρων εξουσίας Ανατολής και Δύσης, που συχνά εκδηλωνόταν και από τις δύο πλευρές μέσ' από ενέργειες επιβουλής και υπονόμησης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση μια ενδεχόμενη νίκη του Σπλίκωνα επί των Γότθων ενέπνεε στον Ευτρόπιο (διάδοχο του Ρουφίνου) τους ίδιους ακριβώς φόβους, τους οποίους λίγο πριν είχε εμπνεύσει στον προκάτοχό του Ρουφίνο. Ο Ευτρόπιος όμως δεν διέθετε αυτή τη στιγμή τα ίδια μέσα με εκείνα που διέθετε ο Ρουφίνος κατά την πρώτη μεγάλη πολεμική αντιπαράθεση Σπλίκωνα-Αλάρικου, ώστε να προκαλέσει την αποχώρηση του ισχυρού αντιπάλου του²⁹. Ο Σπλίκων θα πετύχαινε μεγάλη νίκη εναντίον ενός κοινού εχθρού, με τις δικές του μόνο λεγεώνες, ενισχύοντας τη θέση του έναντι του μεγάλου του αντιπάλου. Πρέπει, επομένως, να δεχθούμε ότι ο Κλαυδιανός, παρά τις σκοπιμότητες που υπηρετούσε ο λόγος του, αποτελεί για τη συγκεκριμένη περίπτωση την πλέον αξιόπιστη πηγή. Ο Ευτρόπιος, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, στην προσπάθειά του να ματαιώσει μια τόσο μεγάλης σημασίας νίκη του Σπλίκωνα δεν είχε άλλη επιλογή από την προσέγγιση του ίδιου του Αλάρικου.

27. *Taceo de Alaricho rege cum Gothis saepe victo, saepe concluso semperque dimisso* (OROSIUS VII, 37, PL 31, στ. 1158 B).

28. Βλ. GRUMEL, *ό.π.*, 35.

29. Θυμίζουμε εδώ την εντολή του Αρκάδιου προς τον Σπλίκωνα γι' άμεση αποστολή των ανατολικών στρατευμάτων στην Κωνσταντινούπολη με σκοπό την αποτροπή μιας ενδεχόμενης νίκης του Σπλίκωνα επί του Αλάρικου.

30. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *In Eutropium* II, 214-218 και *De bello Poll. sive Goth.* στ. 535-543, MGH Aa

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον λατίνο πανηγυριστή³⁰, ο Ευτρόπιος προσέφερε στον Αλάρικο ευνοϊκούς όρους φιλίας και τον ενέταξε στην υπηρεσία της Αυτοκρατορίας απονέμοντάς του τον τίτλο του *magister militum per Illyricum*, απογυμνώνοντας έτσι τον Σπλίχωνα από κάθε επωφελή γι' αυτόν δυνατότητα. Η ανακήρυξη του Αλάρικου σε υψηλό αξιωματούχο της Αυτοκρατορίας ανέκοψε την ορμή του Σπλίχωνα για την αποφασιστική αναμέτρηση με τον πρώτο και τον οδήγησε στη δεύτερη, κατά σειρά, αποχώρησή του στην Ιταλία.

Τις προθέσεις του Ευτρόπιου κατά την παρέμβασή του στη συγκεκριμένη περίπτωση αποκαλύπτουν δύο πολύ χαρακτηριστικές ενέργειές του: α) η απονομή, όπως προαναφέρθηκε, του υψηλού στρατιωτικού αξιώματος στον Αλάρικο³¹ και β) η ανακήρυξη του Σπλίχωνα σε δημόσιο εχθρό (*hostis publicus*)³². Σ' αυτές πρέπει να προστεθεί και μία τρίτη³³ για την οποία πληροφορίες μας παρέχει ο Ζώσιμος. Όπως αναφέρει ο ιστορικός, ο Ευτρόπιος, προκειμένου να πλήξει το κύρος του Σπλίχωνα ακόμη και στη Δύση, υποκίνησε τον Γίλδωνα, κόμητα της Αφρικής, σε επανάσταση με σκοπό ν' αποσπάσει από τον Ονώριο τη Λιβύη και να την προσαρτήσει στη δικαιοδοσία του Αρκάδιου³⁴.

Επιστρέφοντας στον Αλάρικο που αποτελεί το κεντρικό πρόσωπο της παρούσας εργασίας επισημαίνουμε ότι δεν έχουν διασωθεί επαρκείς πληροφορίες για τη συμφωνία που συνήψε ο Ευτρόπιος μαζί του το 397. Περιστασιακές μόνο αναφο-

10, 104 και 279 αντίστοιχα. Πρβλ. HEATHER, *ό.π.*, 204. Επισημαίνουμε ωστόσο, ότι ο τίτλος που του απονεμήθηκε δεν αναφέρεται με απόλυτη σαφήνεια.

31. Για την αποχώρηση και μετεγκατάσταση του Αλάρικου στην Ήπειρο βασική είναι η πληροφορία του Ζώσιμου από το 26^ο κεφάλαιο του πέμπτου Βιβλίου της *Ιστορίας* του που αναφέρει τα εξής: *Πᾶσαν δὲ τὴν Ἑλλάδα λησάμενος Ἀλάρικος ἀνεχώρησεν, τῆς τε Πελοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης ὀπίσπεν ὁ Ἀχελῷος ποταμὸς διαρρεῖ, διατρίβων δὲ ἐν ταῖς Ἠπείροις, ἦν οἰκοῦσι Μολοιτοὶ τε καὶ Θεσπρωτοὶ καὶ ὅσοι τὰ μέγρις Ἐπιδάμνου καὶ Ταυλαντίων οἰκοῦσι χωρία* (*ό.π.*, III¹, 39). Πρβλ. GRUMEL, *ό.π.*, 36.

32. Εδώ ο Ζώσιμος είναι σαφής αναφορικά με τις προθέσεις του Ευτρόπιου: *Εὐτρόπιος τοίνυν ἐν μὲν τῇ Κωνσταντινουπόλει παντάπασιν ἔχων οὐδένα τὸν ἀντιβλέπειν τολμῶντα, μόνον δὲ Σπλίχωνα τῶν κατὰ τὴν ἐσπέραν κυριεύοντα πραγμάτων κατὰ νοῦν ἔχων, ἀνελεῖν αὐτῷ διενοεῖτο τὴν ἐπὶ Κωνσταντινουπόλιν ἄφισιν. ἀναπέθει δὲ τὸν βασιλέα, τέως συναγαγόντα τὴν γερουσίαν, κοινῷ δόγματι τῆς βασιλείας αὐτὸν πολέμιον προσεπειν* (E, 11, 1-2, *ό.π.*, III¹, 18).

33. Βλ. ΧΡΥΣΟΣ, *ό.π.*, 190.

34. *Οὐ δὲ γενομένου Γίλδωνα παρακρήμα πάσης τῆς ὑπὸ Καρχηδόνα Λιβύης ἔχοντα τὴν ἡγεμονίαν οικειωσάμενος, ἀφίστησι διὰ τούτου τὴν χώραν τῆς Ὀνωρίου βασιλείας καὶ τῇ Ἀρκαδίου προστίθησιν* (Ζώσιμος E, 11, MENDELSSOHN, 228). Πρβλ. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *In Eutropium I*, στ. 399-400 και *De Cons. Stilichonis I*, στ. 271-281, MGH Aa 10, 89 και 199 αντίστοιχα. OROSIVS VII, 36, PL 31, στ. 655. Σημειώνουμε ωστόσο, ότι η επανάσταση του αφρικανού κυβερνήτη Γίλδωνα ξέσπασε μετά την αποχώρηση του Σπλίχωνα.

35. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *In Eutropium II*, στ. 211-216 και *De bello Poll. sive Goth.* στ. 535-536 MGH Aa

ρές ενυπάρχουν στον Κλαυδιανό³⁵ και τον Συνέσιο ο οποίος τον χαρακτηρίζει *σισυφόρο άνθρωπο*, δηλαδή άνθρωπο που αλλάζει ένδυμα από ρωμαϊκό σε βαρβαρικό και τανάπαλιν, ανάλογα με τη συγκυρία³⁶.

Σύμφωνα με παλαιότερες έρευνες βασισμένες σ' ένα παρανοημένο χωρίο του Ζώσιμου, ο Αλάρικος μετά τη λεηλασία της Ηπείρου, εγκαταστάθηκε σ' αυτή με την άδεια της ανατολικής Αυτοκρατορίας³⁷. Νεότερες, ωστόσο, έρευνες κατέδειξαν ότι ο Ευτρόπιος επέτρεψε στους Γόθους να εγκατασταθούν στη Μακεδονία και ειδικότερα στην περιοχή της Ημαθίας, όπου παρέμειναν μέχρι το 401³⁸.

Είναι γεγονός ότι με τη συμφωνία του 397, ο Ευτρόπιος ικανοποιούσε πολλές από τις φιλοδοξίες του Αλάρικου. Ανακήρυξε τον ίδιο στρατηγό, του αναγνώρισε την επικυριαρχία στο Ιλλυρικό και συμπεριέλαβε, ίσως, τους υπηκόους του στις πληρωμές και τα προνόμια του κανονικού ρωμαϊκού στρατού³⁹.

Για τη σκοπιμότητα αυτής της συμφωνίας και το καθεστώς της εγκατάστασης των Γόθων στη συγκεκριμένη περιοχή έχουν διατυπωθεί αποκλίνουσες έως αντίθετες απόψεις. Ο Ευ. Χρυσός⁴⁰ ερμηνεύει τη συμφωνία Ευτρόπιου - Αλάρικου ως

10, 103-104 και 279 αντίστοιχα.

36. Έπει νῶν γε καὶ τὴν βουλαίαν θέμιν αὐτήν, καὶ Θεὸν οἶμαι τὸν στρατὸν ἐγκαλύπτεισθαι, ὅταν ὁ σισυφόρος ἄνθρωπος ἐξηγῆται κλαμύδας ἐχόντων, καὶ ὅταν ἀποδύς τις ὅπερ ἐνῆπτο κώδιον, περιβάλλεται τήβεννον, καὶ τοῖς Ῥωμαίων τέλεσι συμφροντίζη περὶ τῶν καθεσιῶτων, προεδρίαν ἔχων παρ' αὐτόν που τὸν ὑπατον, νομίμων ἀνδρῶν ὀπίσω θακούντων (ΣΥΝΕΣΙΟΣ, *Περὶ Βασιλείας*, 15, 49, PG 66, στ. 1093).

37. ΖΩΣΙΜΟΣ Ε, 21-2, ὁ.π., III¹, 39. Πρβλ. S. MAZZARINO, *Stilicone, La crisi imperiale dopo Theodosio*, Roma 1942, 69 σημ. 2 και CAMERON, ὁ.π., 178 σημ. 1.

38. Ευ. ΧΡΥΣΟΣ, Συμβολή στην Ἱστορία τῆς Ἡπείρου κατὰ τὴν πρωτοβυζαντινὴ ἐποχὴ, *Ἡπειρωτικὰ Χρονικά* 23, 1981, 47-48 WOLFRAM, ὁ.π., 142 και HEATHER, ὁ.π., 205.

39. Ο Κλαυδιανός δεν του αποδίδει τον τίτλο του στρατηγού (*magister militum*), αλλά εκείνον του δούκα (*dux*). *At nunc illyrici postquam mihi tradita iura meque suum fecere ducem; tot tela, tot enses, tot galeas multo Thracum sudore paravi inque meos usus vectigal vertere ferri oppida legitimo iussu Romana coegi. (De bello Poll. sive Goth., στ. 539-544, MGH Aa 10, 279)*. Ο ΧΡΥΣΟΣ (Συμβολή, 45) αποδέχεται τη μαριυρία του Κλαυδιανού και θεωρεί ότι πράγματι του απονεμήθηκε ο τίτλος του δούκα με όλες τις εξουσίες και τις αρμοδιότητες που το αξίωμα αυτό συνεπαγόταν. Αντίθετα, οι WOLFRAM (ὁ.π., 142) και HEATHER (ὁ.π., 205) πιστεύουν ότι τα προνόμια που απέκτησε ο Αλάρικος και οι εξουσίες που ασκούσε, συνηγορούν μάλλον υπέρ της απονομής του αξιώματος του στρατηγού. Ο BURNS, θεωρεί βέβαιη την απονομή του τίτλου του *magister militum per Illyricum* και διερωτάται πότε του απονεμήθηκε, το 395 ή το 397; Ο ίδιος πιστεύει ότι η προαγωγή του Αλάρικου σε στρατηγό έγινε το 395, ίσως αμέσως μετά τον τίτλο *comes rei militaris* που του είχε κατ' αρχήν απονεμηθεί από τον Ρουφίνο, προκειμένου ο τελευταίος να εξαγοράσει την αποχώρησή του από την Κωνσταντινούπολη, στις αρχές του 395.

40. ΧΡΥΣΟΣ, Συμβολή, 45.

41. ΧΡΥΣΟΣ, *Οι Βησιγόθοι στην Πελοπόννησο*, 190.

ένα νέο *foedus*, ανάλογο μ' εκείνο που είχε συνάψει ο Θεοδόσιος το 382, με ευνοϊκότερους, ίσως όρους. Προσθέτει μάλιστα ότι η ενέργειά του αυτή «ήταν το αποκορύφωμα της φιλογοιθικής πολιτικής που είχε εγκαινιάσει ο Θεοδόσιος το 382»⁴¹.

Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκεται και η άποψη του H. Wolfram⁴², ο οποίος υποστηρίζει ότι ο σκοπός αυτής της συμφωνίας ήταν διπτός. Πρόθεση των αρχών της Ανατολής δεν ήταν τόσο να θέσουν τα ιλλυρικά στρατεύματα κάτω από την ηγεσία του Αλάρικου όσο, κυρίως, να εντάξουν τον ίδιο μέσα στη ρωμαϊκή ιεραρχία. Ακόμη οι αρχές της Αυτοκρατορίας ήθελαν μεσ' από αυτή τη διαδικασία να ορίσουν τη ρωμαϊκή επικράτεια που θα φιλοξενούσε τους Γόθους, δημιουργώντας έτσι ένα θεσμικό μοντέλο, που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και στο μέλλον. Προσθέτει δε ότι ακόμη και με το αξίωμα του *magister militum*, ο Αλάρικος είχε τεθεί ιεραρχικά κάτω από τον ύπαρχο του Ιλλυρικού που ήταν επικεφαλής της πολιτικής διοίκησης της περιοχής. Με τον τρόπο αυτό διασφαλιζόταν ο αποκλεισμός του γερμανού ηγεμόνα από πολιτικές-διοικητικές λειτουργίες, στις οποίες καθ' υπερβολήν αναφέρεται ο ποιητής Κλαυδιανός.

Αντίθετα, κατά τον P. Heather⁴³, η συμφωνία του 397 με τους ευνοϊκούς όρους που εμπειρείχε και οι παραχωρήσεις του Ευτρόπιου προς τον Αλάρικο υποδηλώνουν μεγαλύτερη αποδοχή της ανεξαρτησίας των Γόθων μέσα στο ρωμαϊκό έδαφος. Ο V. Grumel⁴⁴ θεωρεί ότι ο Ευτρόπιος, μεσ' από την ανακήρυξη του Αλάρικου σε *magister militum per Illyricum*, στόχευε αναμφίβολα στην μέσω αυτού, επαναπροσάρτηση του δυτικού Ιλλυρικού στην ανατολική Αυτοκρατορία, το οποίο είχε, πρόσφατα, παραχωρηθεί στη Δύση⁴⁵. Ο Burns, σε πλήρη αντίθεση με τον Grumel, πιστεύει ότι η ανάθεση της διοίκησης του Ιλλυρικού στον Αλάρικο, είτε αυτή έγινε το 395 είτε το 396-97, δεν σήμαινε τίποτα άλλο από την υπαγωγή του βάρβαρου ηγεμόνα στην υπηρεσία της ανατολικής Αυτοκρατορίας αφού το Ιλλυρικό παρέμενε ως το 399 στη δικαιοδοσία της Ανατολής⁴⁶.

Αν και οι πιο πάνω απόψεις θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν εύλογες και λογικοφανείς, ωστόσο η πορεία των γεγονότων από το θάνατο του Θεοδόσιου και μετά, σε συνδυασμό με τις ενέργειες των κέντρων εξουσίας Ανατολής και Δύσης που τα συνόδευαν ή τα κατύθυνα, αποκαλύπτουν μια άλλη διάσταση στις σχέ-

42. WOLFRAM, *ό.π.*, 142-143.

43. HEATHER, *ό.π.*, 205.

44. GRUMEL, *ό.π.*, 36.

45. Στο ίδιο, 34.

46. BURNS, *ό.π.*, 167.

47. Η επιλογή από τον Θεοδόσιο φιλειρηνικής πολιτικής έναντι των Γόθων με σκοπό την έντα-

σεις Αυτοκρατορίας-Γότθων, η οποία μακράν απέχει εκείνης που καθόριζε την πολιτική του Θεοδοσίου απέναντί τους, δεκαπέντε χρόνια νωρίτερα⁴⁷. Η επίσημη γοτθική πολιτική του μεγάλου αυτοκράτορα που εγκαινιάστηκε με το *foedus* του 382, υπήρξε αποτέλεσμα μακρών ζυμώσεων και σχετικών εμπειριών, εφαρμόστηκε δε με πολλή συνέπεια καθ' όλη την περίοδο που ακολούθησε, μέχρι το θάνατό του. Επρόκειτο για μια πολιτική συνειδητή και καλά σχεδιασμένη με σαφείς προσανατολισμούς, κυρίως όμως με μακρόπνοη προοπτική. Οι στόχοι του Θεοδοσίου για ένταξη των Γότθων στους κόλπους της Αυτοκρατορίας και οι προοπτικές που διανοίγονταν μεσ' από αυτή εκφράζονται με σαφήνεια από τον πανηγυριστή του ρήτορα Θεμίστιο στον 16ο λόγο του, του οποίου το μεγαλύτερο μέρος είναι αφιερωμένο στη συνθήκη ειρήνης του 382⁴⁸.

Αντίθετα, η συμφωνία Ευτρόπιου-Αλάρικου είχε χαρακτήρα συγκυριακό και βεβιασμένο, όπως και οι προηγούμενες, μετά το θάνατο του Θεοδοσίου, χωρίς στρατηγική και σαφείς στόχους, συνήφθη δε για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων βραχυπρόθεσμων σκοπιμοτήτων. Είναι σαφές ότι μεσ' από αυτή τη συμφωνία ο Ευτρόπιος δεν ενδιαφέρεται τόσο για τον καθορισμό των πλαισίων της συγκεκριμένης σχέσης, δηλ. Αυτοκρατορίας-Γότθων, αλλά εστιάζει κυρίως την προσοχή του στην αντιπαράθεσή του με τη Δύση. Χρησιμοποιεί τους Γότθους και τον Αλάρικο ως βασικό μοχλό πίεσης επί του αντιπάλου του, καθιστώντας τον με τον τρόπο αυτό ρυθμιστή των σχέσεων Ανατολής-Δύσης⁴⁹, πρακτική που θα εφαρμόσει στη συνέχεια και η άλλη πλευρά, με ευθύνη του Σπλιχώνα. Η προχειρότητα, εξάλλου, και ο εφήμερος χαρακτήρας αυτής της πολιτικής που οδήγησε σε μια συμφωνία χωρίς

ξη και αφομοίωσή τους στην Αυτοκρατορία υπήρξε συνειδητή και εφαρμόστηκε με συνέπεια μέχρι το θάνατό του, παρά τις όποιες εσωτερικές αντιδράσεις. Αφορούσε δε πράγματι τις σχέσεις Αυτοκρατορίας-Γότθων και το θεσμικό τους πλαίσιο (βλ. ΠΑΤΟΥΡΑ, *ό.π.*, 256-267).

48. Παραθέτουμε ένα ενδεικτικό απόσπασμα: *Πότερον οὖν βέλτιον νεκρῶν ἐμπλήσαι τὴν Θράκην ἢ γεωργῶν; καὶ βαδίζειν δι' ἀγρίας ἢ δι' εἰργασμένης; καὶ ἀριθμῆναι τοὺς πεφονευμένους ἢ τοὺς ἀροῦντας; καὶ μετοικίζειν, εἰ τύχοι, Φρύγας καὶ Βιθυνοὺς ἢ συνοικίζειν οὓς κεχειρώμεθα;* (Λόγος 16 § 211 α-β, έκδ. G. DOWNEY, τ. I, Λιψία 1965, 301-302). Στην αμέσως επόμενη παράγραφο (*ό.π.*, 302) ο ρήτορας υπενθυμίζει το παράδειγμα των Γαλατών της Μικράς Ασίας: *Καὶ νῦν οὐκέτι βαρβάρους Γαλάτας ἄν τις προσείποι, ἀλλὰ καὶ πάνυ Ῥωμαίους.* Πρβλ. ΠΑΤΟΥΡΑ, *ό.π.*, 244-248.

49. Υπενθυμίζουμε ότι, εκτός από τον Αλάρικο ο οποίος έπαιζε τον κύριο ρόλο στο θέατρο του ανταγωνισμού Ανατολής-Δύσης, ο Ευτρόπιος χρησιμοποίησε για τον ίδιο σκοπό και τον κυβερνήτη της Αφρικής Γίλδωνα του οποίου η επανάσταση κατεστάλη ως γνωστόν, το 398 (*De bello Gild.*, στ. 215-324 MGH Aa 10, 62-66). Στο *De bello Gildonico* ο Κλαυδιανός παραδέχεται για πρώτη φορά ότι η Αυτοκρατορία αποτελείται πράγματι από δύο χωριστά μέρη και θεωρεί την Κωνσταντινούπολη ίση με τη Ρώμη (*cum subiit per Roma mihi divisaque sumpsit Aequales Aurora togas*: MGH Aa 10, 56).

50. Αντιδράσεις εναντίον των Γότθων της Αυτοκρατορίας εκδηλώθηκαν μεσ' από όλα τα στρώ-

πολιτικό σχεδιασμό και τις απαραίτητες προϋποθέσεις για κοινωνική συναίνεση, επιβεβαιώνονται και από τις οξύτερες αντιδράσεις που ξέσπασαν στους κόλπους της ίδιας της ανατολικής Αυτοκρατορίας και οδήγησαν στη γνωστή σφαγή των Γόθων της Κωνσταντινούπολης γύρω στο 400⁵⁰.

Σε καθαρά πολιτικό επίπεδο οξύτατη και σκληρή κριτική, που οδήγησε στην πτώση του Ευτρόπιου, άσκησε η αντιπολίτευση με επικεφαλής τον Αυρηλιανό που διαδέχθηκε τον πρώτο τον Αύγουστο του 399⁵¹. Παρά το γεγονός όμως ότι ο Αυρηλιανός στήριξε την αντιπολιτευτική του γραμμή κατά κύριο λόγο στο γοιθικό πρόβλημα, εν τούτοις, όταν κατέλαβε την εξουσία δεν στράφηκε εναντίον του Αλάρικου, ούτε διέκοψε τις σχέσεις μαζί του. Την άποψη αυτή ενισχύει και το γεγονός ότι ο Αλάρικος παρέμεινε πιστός στις δεσμεύσεις του, δεν ενεπλάκη καθόλου στις αιματηρές συγκρούσεις της Ανατολής και δεν έσπευσε σε βοήθεια των ομοφύλων του Γαϊνά και Τριβίγιλδου⁵².

Για το τι συνέβη στο διάστημα μεταξύ των ετών 399 και 401, όταν ο Αλάρικος εγκατέλειψε την περιοχή στην οποία είχε εγκατασταθεί με το λαό του και κατευθύνθηκε προς την Ιταλία, στις πηγές υπάρχει πράγματι κενό.

Όσον αφορά τις σχέσεις Ανατολής και Δύσης, το 399 θεωρείται σύμφωνα με τον μελετητή των έργων του Κλαυδιανού Christiansen ως το τελευταίο έτος στο οποίο ο ρωμαϊκός κόσμος εμφανίζεται, τυπικά έστω, ενωμένος. Το ποίημα του Κλαυδιανού *Panegyricus dictus Manlio Theodoro Consuli*, που δημοσιεύτηκε τον Ιανουάριο του 399, είναι το τελευταίο στο οποίο ο ρωμαϊκός κόσμος απεικονίζεται

ματα της πρώτης βυζαντινής κοινωνίας. Από τον κύκλο των πνευματικών ανθρώπων της εποχής χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Συνέσιου, πιστού οπαδού του Αυρηλιανού. Στον αντιπολιτευτικό του λόγο βασικό κεφάλαιο αποτελεί η ευνοϊκή για τους Γόθους συνθήκη του 397 (ΣΥΝΕΣΙΟΣ, *Περί Βασιλείας*, 15, στ. 1093-1096). Σοβαρές επίσης, υπήρξαν και οι αντιδράσεις των στρατιωτικών οι οποίες είχαν εκδηλωθεί από την εποχή της επίσημης εγκατάστασης των Γόθων με τη συνθήκη του 382 (βλ. ΠΑΤΟΥΡΑ, *ό.π.*, 241-267). Οι αντιδράσεις γενικεύθηκαν και μέσα στους κόλπους των λαϊκών στρωμάτων της Κωνσταντινούπολης και κατέληξαν στη γνωστή σφαγή των Γόθων της ανατολικής πρωτεύουσας το 400 (βλ. G. ALBERT, *Goten in Konstantinopel, Untersuchungen zur Oströmischen Geschichte um das Jahr 400 n. Chr.*, Paderborn 1984).

51. Βλ. Αικ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Βυζαντινή Ιστορία Α* 324-610, Θεσσαλονίκη 2^η1992, 188-189 και Ι. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία Βυζαντινού Κράτους Α* (*Ιστορία πρώιμου βυζαντινής περιόδου 324-565*), Θεσσαλονίκη 1987, 208-209.

52. Λεπτομερείς πληροφορίες για την επανάσταση των Γόθων ηγετών της Αυτοκρατορίας, Γαϊνά και Τριβίγιλδου, και τις αιματηρές συγκρούσεις τους με τα στρατεύματα της Ανατολής μας παρέχει ο ΖΩΣΙΜΟΣ (E, 17-22, *ό.π.*, III¹, 25-34). Ας σημειωθεί ότι στη μακρά αφήγηση των σχετικών γεγονότων ο ιστορικός δεν κάνει καμιά αναφορά στον Αλάρικο.

53. Βλ. την ειδική μελέτη του P. CHRISTIANSEN, *Claudian and the East*, *Historia* 19, 1970.

ενωμένος⁵³, ενώ και σε προηγούμενα έργα του ενυπάρχουν έμμεσοι υπαινιγμοί για διάσταση των δύο μερών της Αυτοκρατορίας ή ακόμη ασκείται κριτική στον αυτοκράτορα της Ανατολής Αρκάδιο για την υποστήριξή του στο Γίλδωνα⁵⁴. Στο έργο του ίδιου ποιητή *De consulatu Stilichonis*, που δημοσιεύτηκε το 400, όταν ο Σπλίχων εκλέχτηκε ύπατος, διαπιστώνεται με σαφήνεια η διαίρεση της Αυτοκρατορίας και δεν εκφράζεται από τον δυτικό πανηγυριστή καμιά πλέον ελπίδα για την επανένωσή της⁵⁵. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι ο Κλαυδιανός αναφέρεται για πρώτη φορά στην Ιλλυρία (εννοεί προφανώς το ανατολικό Ιλλυρικό) τονίζοντας ότι η επιστροφή της στη Δύση θα την έκανε πάλι πλούσια χώρα, ενώ δεν κάνει καμιά αναφορά στην ενότητα της Αυτοκρατορίας⁵⁶.

Πίσω από τους στίχους τους Κλαυδιανού σκιαγραφείται με σαφήνεια η προϊούσα αντιδικία Ανατολής-Δύσης γύρω από το Ιλλυρικό, το οποίο αποτελεί όπως φαίνεται το μήλον της έριδος και ευθύνεται άμεσα για την επιδείνωση της σχέσης των δύο πλευρών.

Στο επίκεντρο αυτού του οξύτατου ανταγωνισμού βρίσκεται πάντα ο Αλάρικος, η συμπεριφορά του οποίου, συχνά κατευθυνόμενη, προσδιορίζει συνήθως και τον βαθμό έντασης αυτής της σχέσης. Το φθινόπωρο του 401 ο Αλάρικος, είτε αυτόβουλα είτε με υποκίνηση των αρχών της ανατολικής Αυτοκρατορίας εγκαταλείπει την Μακεδονία στην οποία είχε εγκατασταθεί με το λαό του για τέσσερα χρόνια και κατευθύνεται προς την Ιταλία⁵⁷. Ο πηγές δεν είναι σαφείς ως προς το γεγονός και δεν προσδιορίζουν τους λόγους που οδήγησαν σ' αυτή την εξέλιξη. Στο *De Bello Gothico* ο Κλαυδιανός διατείνεται ότι οι Γότθοι κατευθύνθηκαν στην Ιταλία με σκοπό να καταστρέψουν τη Ρώμη, γιατί, όπως φέρεται να λέει ο Αλάρικος, ήταν το μόνο μέρος που έμενε να κατακτήσει⁵⁸. Στο ίδιο έργο ο Σπλίχων απεικονίζεται ως ο υπερασπιστής του πολιτισμένου κόσμου⁵⁹. Ο λατίνος ποιητής σε άλλο σημείο του ίδιου επίσης έργου σημειώνει ότι ο Αλάρικος ήρθε σε διαπραγματεύσεις με αμφότερα τα μέρη της Αυτοκρατορίας⁶⁰, ενώ ο πρώτος του στόχος ήταν να πολιορκήσει τον Ονώριο στη Ραβέννα και να τον εξαναγκάσει να διαπραγματευθεί μαζί του⁶¹.

54. Στο ίδιο, 116.

55. Στο ίδιο, 118.

56. Στο ίδιο, 119.

57. *Chronica minora* I, έκδ. Th. MOMMSEN, 299.

58. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *De bello Poll. sive Goth.* στ. 77 κ.ε., MGH Aa 10, 262-263.

59. Στο ίδιο, στ. 267 κ.ε., 558 κ.ε., MGH Aa, 10, 269 και 280.

60. Στο ίδιο, στ. 566-567, MGH Aa 10, 280.

61. ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *Pan. de sexto Cons. Hon. Aug.* στ. 440 κ.ε., MGH Aa 10, 251.

62. Βλ. Ιορδάνης *Getica* 147, MGH Aa V, 1, έκδ. Th. MOMMSEN, 96. Πρβλ. L. VÁRADY, *Das letzte*

Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτές τις πληροφορίες οι Γότθοι του Αλάρικου αναζητούσαν, πιθανόν, ένα νέο τόπο για εγκατάσταση⁶².

Από την άλλη πλευρά οι ερμηνείες που διατυπώνουν οι νεότεροι ιστορικοί γύρω από τα αίτια αυτής της εξέλιξης είναι επίσης αποκλίνουσες και αντιφατικές. Ο Grumel, για παράδειγμα, θεωρεί ότι η επιθυμία των κυβερνήσεων της Κωνσταντινούπολης ήταν να συρρικνώσουν τη δύναμη των Γόθων και να επιχειρήσουν τον αποβαρβαρισμό των στρατευμάτων του Ιλλυρικού. Έχοντας όμως συναίσθηση της αδυναμίας τους ν' αντιμετωπίσουν τον Αλάρικο με τα όπλα, προτίμησαν να προσφύγουν στη διπλωματία. Έπεισαν δηλαδή, τον γότθο ηγεμόνα να καταλάβει όλο το δυτικό Ιλλυρικό στο όνομα της ανατολικής Αυτοκρατορίας, προσφέροντάς του και χρυσό, προσφορά που εκείνος αποδέχθηκε, επωφελούμενος μάλιστα από τη συγκυρία ότι ο Σπλιχών ήταν απασχολημένος με την απόκρουση εισβολών στη Ραιτία⁶³.

Ο Wolfram κάνει την υπόθεση ότι ο Αλάρικος έσπασε το *foedus* με την ανατολική Αυτοκρατορία οικεία βουλήσει, γεγονός πάντως που ανακούφισε τις αρχές της Ανατολής και δικαίωσε την αντιγοτθική πολιτική που είχε νωρίτερα υιοθετηθεί και εκδηλώθηκε έμπρακτα με τη σφαγή των Γόθων της Κωνσταντινούπολης και την πτώση του Γαϊνά. Ο ίδιος πιστεύει ακόμη ότι τα νέα πρόσωπα που ήρθαν στην εξουσία της Κωνσταντινούπολης έβαλαν στο παιχνίδι του ανταγωνισμού Ανατολής-Δύσης τη νέα ανερχόμενη βαρβαρική δύναμη των Βαλκανίων, τους Ούννους, προκειμένου να περιορίσουν τη γοτθική ηγεμονία στην περιοχή⁶⁴.

Πιο πρόσφατα ο Heather, διευρύνοντας την άποψη του Wolfram, προχωρεί περισσότερο. Πιστεύει ότι ο Αλάρικος αποφάσισε να κινηθεί προς την Ιταλία, επειδή ο Καισάριος –αδελφός και διάδοχος του Αυρηλιανού– παρά το αντίθετα αναμενόμενο, αρνήθηκε να συνάψει συμφωνία με όρους αποδεκτούς από εκείνον. Ο Καισάριος, όπως υποστηρίζει ο Heather, παρά το γεγονός ότι εκπροσωπούσε το φιλογερμανικό κόμμα, ήταν υποχρεωμένος σ' αυτή τη χρονική περίοδο, ν' ακολουθήσει την πολιτική του αδελφού του για τους παρακάτω λόγους: α) μια συμφωνία με μια ισχυρή και ανεξάρτητη δύναμη, όπως ήταν τότε οι Γότθοι του Αλάρικου θα συναντούσε την αντίδραση του λαού εξαιτίας, κυρίως, των καταστροφών που οι ίδιοι είχαν προκαλέσει και β) η αναταραχή που είχε δημιουργήσει στη βυζαντινή πρωτεύουσα η επανάσταση του Γαϊνά και όσα ακολούθησαν είχαν διαμορφώσει ένα

Jahrhundert Pannoniens: 376-476, Amsterdam 1969, 179 κ.ε.

63. Βλ. GRUMEL, *ό.π.*, 38-39. Την ίδια περίπου άποψη διατυπώνει και ο STEIN, *ό.π.*, II, 248.

64. WOLFRAM, *ό.π.*, 150.

65. HEATHER, *ό.π.*, 208.

κλίμα τελείως αρνητικό προς τους Γότθους⁶⁵. Το κλίμα αυτό είχε κλονίσει, κατά τον Heather, την εμπιστοσύνη του Αλάρικου προς τις αυτοκρατορικές αρχές της Ανατολής και τον ώθησε να κινηθεί προς την Ιταλία, προκειμένου να δώσει λύση στο αδιέξοδο στο οποίο είχαν περιέλθει οι σχέσεις του με την Κωνσταντινούπολη. Ο Burns, αναπτύσσει μια τελείως διαφορετική θεωρία σύμφωνα με την οποία η κυβέρνηση της Ανατολής παρακώρπησε γύρω στο 400 τη διοίκηση της Παννονίας, δηλ. το δυτικό Ιλλυρικό, στη Δύση, αφαιρώντας με τον τρόπο αυτό στην πραγματικότητα τη διοίκηση του Ιλλυρικού από τον Αλάρικο και μεταφέροντας έτσι τις υποχρεώσεις που είχε προς εκείνον, στον Σπιλίκωνα⁶⁶.

Είναι αλήθεια ότι η σιωπή ή η πενιχρή πληροφόρηση των πηγών οδήγησαν τους νεότερους ιστορικούς στις πιο πάνω λογικοφανείς υποθέσεις. Ωστόσο η μεταξύ τους διάσταση και η ελλιπής κατά την άποψή μας τεκμηρίωσή τους επιτρέπουν την επανεξέταση του θέματος και των παραμέτρων του, στη βάση πάντως μιας άλλης ευρύτερης προβληματικής, η οποία μπορεί να οδηγήσει στη διατύπωση νέων απόψεων και να συμβάλει στην πληρέστερη κατανόηση των εξελίξεων στη Δύση αλλά και στην ερμηνεία του φαινομένου «Αλάρικος» ο οποίος, εννέα χρόνια αργότερα, θα επιτύχει την άλωση της αιωνίας πόλης.

Πρέπει εξαρχής να τονιστεί ότι οι σχέσεις Ανατολής και Δύσης εισήλθαν στην κρισιμότερη, ίσως, φάση τους το έτος 399, κατά την πτώση του Ευτρόπιου και την άνοδο στην εξουσία του εθνικιστή Αυρηλιανού. Σε ακόμη κρισιμότερη θέση θα έπρεπε, λογικά, να περιέλθουν τότε και οι σχέσεις της ανατολικής Αυτοκρατορίας με τον Αλάρικο, εάν λάβει κανείς υπόψη του το γεγονός ότι ο Αυρηλιανός στήριξε την αντιπολιτευτική του τακτική κυρίως στο γερμανικό ζήτημα⁶⁷.

Θυμίζουμε ότι ο μετέπειτα επίσκοπος Κυρήνης Συνέσιος, ένθερμος υποστηρικτής της πολιτικής του Αυρηλιανού, στον *Περὶ Βασιλείας* Λόγο του, που πιθανότατα εκφώνησε κατ' εντολήν του πρώτου, εστιάζει το ενδιαφέρον του στους Γότθους. Ακόμη, εφιστά την προσοχή του αυτοκράτορα στον μεγάλο κίνδυνο που εγκυμονεί για το ρωμαϊκό κράτος η εξάπλωση της ομάδας των αυτόνομων ξένων, οι οποίοι μάλιστα προμηθεύουν την Αυτοκρατορία με στρατό υπό την ηγεσία δικού τους αρχηγού, περιβεβλημένου με πολλές ρωμαϊκές τιμές⁶⁸. Χωρίς να τον κατονομάζει,

66. BURNS, *ό.π.*, 176-180

67. STEIN, *ό.π.*, I', 235-236. Ο HEATHER (*ό.π.*, 207) θεωρεί την εχθρότητα μεταξύ Αλάρικου και Αυρηλιανού αυτονόπη και πιστεύει ότι η οριστική διακοπή των σχέσεων Αλάρικου-Αυρηλιανού επήλθε μετά την υποτιθέμενη διακοπή της καταβολής των τακτικών αποδοχών προς τον γότθο ηγέτη και το λαό του.

68. ΣΥΝΕΣΙΟΣ, *Περὶ Βασιλείας*, 15, στ. 1093-1099.

69. Στο ίδιο, στ. 1092. Στο σημείο αυτό ο Συνέσιος ταυτίζεται με τον ιδεολογικό του αντίπαλο

ο Συνέσιος ασφαλώς υπονοεί τον Αλάρικο με το λαό του. Κύριος, λοιπόν, στόχος της εξωτερικής πολιτικής του Αυρηλιανού, κατά τον νεοπλατωνικό φιλόσοφο και ρήτορα, πρέπει να γίνει ο Αλάρικος, για την αντιμετώπιση του οποίου ο ίδιος προτείνει επιστροφή σε παραδοσιακές πολιτικές που υπαγορεύουν είτε την απώθησή του πέραν των συνόρων είτε τον εξαναγκασμό του σε αποπλισμό και καλλιέργεια της γης⁶⁹.

Ο Αυρηλιανός, ωστόσο, στο διάστημα της διακυβέρνησής του και κατά τις δύο φάσεις της εξουσίας του δεν φαίνεται να προέβη σε ενέργειες που στρέφονταν εναντίον του Αλάρικου⁷⁰. Η απουσία από τις πηγές σχετικών αναφορών και η εξέλιξη των γεγονότων δεν επιτρέπουν υποθέσεις περί διακοπής των σχέσεων ανατολικής Αυτοκρατορίας και Αλάρικου.

Αντίθετα, στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας, κατά την ίδια χρονική περίοδο είχαν σοβαρά οξυνθεί οι σχέσεις της ανατολικής ρωμαϊκής εξουσίας και των γόθων αξιωματούχων, που είχαν επίσημα εισέλθει στην υπηρεσία της Αυτοκρατορίας. Οι τελευταίοι σπύριζαν τις φιλοδοξίες τους για περαιτέρω ανέλιξη εντός ή εκτός της Αυτοκρατορίας στην εθνική τους ταυτότητα και στους ομοεθνείς τους, τους οποίους, φαίνεται, πως ήλεγχαν σε μεγάλο βαθμό. Έτσι λοιπόν το έντονο αντιγερμανικό πνεύμα που επικρατούσε σε όλα τα κοινωνικά στρώματα του ανατολικού τμήματος της Αυτοκρατορίας και η αντιγοθική πολιτική του Αυρηλιανού, εκδηλώθηκαν σε όλο τους το εύρος εναντίον των εντεταγμένων στην Αυτοκρατορία Γόθων, των οποίων οι φιλόδοξοι ηγέτες Τριβίγιλδος και Γαϊνάς, έχοντας ως πρότυπο τον Αλάρικο, επαναστάτησαν κινούμενοι από καθαρά προσωπικά κίνητρα⁷¹.

Την ίδια πάντως πολιτική, τόσο προς τους Γόθους του εσωτερικού όσο και έναντι του Αλάρικου, ακολούθησε και ο Καισάριος μολονότι υπήρξε ηγέτης του φιλογερμανικού κόμματος και ιδεολογικός αντίπαλος του αδελφού του. Ακόμη για την ερμηνεία του συγκεκριμένου πολύπλοκου ζητήματος πρέπει να λάβουμε υπόψη και μια άλλη σημαντική παράμετρο στην οποία αναφερθήκαμε και πιο πάνω. Αξίζει να θυμίσουμε πάλι την ουδέτερη στάση του Αλάρικου και τη μη ανάμειξή του στα προβλήματα των ομοεθνών του Γαϊνά και Τριβίγιλδου.

Θεμίστιο, ο οποίος υποστηρίζει θερμά την ιδέα της αξιοποίησης των εποίκων Γόθων για την καλλιέργεια τη γης με τα παρακάτω γνωστά ρητορικά ερωτήματα: *Πότερον οὖν βέλτιον νεκρῶν ἐμπελῆσαι τὴν Θράκην ἢ γεωργῶν; καὶ τάφων ἀποδείξει μεστὴν ἢ ἀνθρώπων; καὶ βαδίζειν δι' ἀγρίας ἢ δι' εἰργασμένης* (Λόγος 16, 211 α-β, DOWNEY I, 301-302).

70. Βλ. STEIN, *ό.π.*, I, 236.

71. WOLFRAM, *ό.π.*, 148-150.

72. HEATHER, *ό.π.*, 198.

Εάν πράγματι, είχε επέλθει ρήξη στις σχέσεις Αυτοκρατορίας-Αλάρικου, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι νεότεροι ιστορικοί, θα έπρεπε, λογικά, ο γότθος ηγέτης από τη θέση που κατείχε να επιδείξει τη δυναμιά του προς κάθε κατεύθυνση, παρεμβαίνοντας δυναμικά υπέρ των επαναστατημένων ομοεθνών του. Ωστόσο, και αν ακόμη έτσι είχαν τα πράγματα, τον εξυπηρετούσε άραγε μια τέτοια ανάμειξη; Μήπως μια στρατιωτική του παρέμβαση υπέρ του ενός ή του άλλου ομοεθνούς του επαναστάτη ηγέτη εμπειρείε κάποιους κινδύνους για τη δική του αυτόνομη ανοδική πορεία; Μήπως τυχόν εμπλοκή του αποδυνάμωνε τον ίδιο και ενίσχυε τη θέση του άλλου; Ας μην ξεχνούμε ότι η πρώτη δυναμική εμφάνιση του Αλάρικου στο προσκήνιο της ιστορίας των Γότθων έγινε μετά την εξαφάνιση απ' αυτό το 392/3 των δύο γότθων αξιωματούχων Φραβίττα και Εριούλφου, ηγετών των αντιπολιτευομένων γοθθικών κομμάτων, γεγονός που άνοιξε το δρόμο στη δική του λαμπρή σταδιοδρομία⁷².

Ο Αλάρικος θα παρενέβαινε πράγματι στις βυζαντινο-γοθθικές εσωτερικές συγκρούσεις μόνο αν είχε απειληθεί σοβαρά από τις δυνάμεις της Ανατολής ή αν είχε έστω διαισθανθεί τον κίνδυνο εξώθησής του πέραν των συνόρων, όπως σαφέστατα το προτείνει ο Συνέσιος στο νεαρό Αρκάδιο⁷³, συμμετέχοντας έτσι ενεργά στον αγώνα της επιβίωσης και αυτονομίας των Γότθων μέσα στην Αυτοκρατορία.

Από την άλλη πλευρά, κάθε ενέργεια της ανατολικής Αυτοκρατορίας που θα μπορούσε να οδηγήσει σε ρήξη των σχέσεών της με τον Αλάρικο και σε σύμπραξη του τελευταίου με τους δυναμικούς ομοεθνείς του ηγέτες της Ανατολής θα ήταν νομίμως, άκρως παρακινδυνευμένη. Η συγκεκριμένη χρονική στιγμή ασφαλώς δεν το επέτρεπε. Ο Αλάρικος ως στρατηγός του Ιλλυρικού για τρία και πλέον χρόνια είχε εδραιώσει τη θέση του, ανασυντάσσοντας και οργανώνοντας τις δυνάμεις του, ενώ οι σχέσεις Ανατολής-Δύσης είχαν βρεθεί στο κρισιμότερό τους σημείο και ο Σπλίχων, βεβαίως, καιροφυλακτούσε.

Η σιωπή, επομένως, των πηγών γύρω από τη σχέση Ανατολής-Αλάρικου κατά τη διετία 399-401 και η ανεξήγητη απόφαση του τελευταίου να εγκαταλείψει το ανατολικό Ιλλυρικό και να κατευθυνθεί προς τη Δύση δεν μπορεί να ερμηνευθεί παρά ως μια σιωπηρή «συμφωνία» κυρίων, που προφανώς εξυπηρετούσε και τις δυο πλευρές. Οι ηγέτες της Ανατολής, που επεδίωκαν την υπονόμευση του Σπλίχωνα, έβλεπαν στο πρόσωπο του Αλάρικου και στην ελεύθερη δράση του την καλύτερη ευκαιρία για την προσέγγιση του στόχου τους. Από την άλλη, ο φιλόδοξος Γότθος,

73. Βλ. πιο πάνω, σημ. 66.

74. Βλ. WOLFRAM, *ό.π.*, 150 και HEATHER, *ό.π.*, 209.

εκμεταλλεύομενος τον οξύτατο ανταγωνισμό Ανατολής και Δύσης, δεν μπορούσε παρά να επιλέξει την πορεία προς την παραπαύουσα πολιτικά και στρατιωτικά Δύση.

Βέβαια, στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε κανείς εύκολα να ενοχοποιήσει την ανατολική Αυτοκρατορία για πρόθεση θυσίας του δυτικού της τμήματος στους βαρβάρους αν μάλιστα λάβει υπόψη του το γεγονός ότι εκείνη τη χρονική περίοδο ο Σπλίχων ήταν απασχολημένος με την απόκρουση Βανδάλων και Αλανών που είχαν εισβάλει στη Ραιτία και το Νωρικό⁷⁴. Είναι, ωστόσο, πιθανό οι αρχές της Κωνσταντινούπολης, χωρίς να προβλέψουν την εισβολή στην Ιταλία, να προεξοφλούσαν μόνο αιμαπρές συγκρούσεις μεταξύ των Γόθων και των λεγεώνων του Σπλίχωνα και να ήλπιζαν σε μια σημαντική εξασθένιση των δύο πλευρών, που θα προσέδιδε στην Ανατολή διπλό όφελος, καθιστώντας την κυρίαρχο πλέον του παιγνιδιού.

Εξάλλου, η για οποιοδήποτε λόγο απομάκρυνση του Αλάρικου από το ανατολικό Ιλλυρικό θα κατεύναζε ακόμη περισσότερο τα αντιγοτθικά - αντιβαρβαρικά αισθήματα όλων εκείνων που τα είχαν έντονα εκδηλώσει στην Κωνσταντινούπολη ένα χρόνο πριν.

Η άποψη κατά συνέπεια, του Heather⁷⁵ ότι η απόφαση του Αλάρικου να εγκαταλείψει τη Μακεδονία και ν' αναζητήσει νέα περιοχή για εγκατάσταση ήταν προσωπική του υπόθεση και πάρθηκε εν αγνοία των αρχών της Ανατολής είναι, νομίζω, εσφαλμένη, αν μάλιστα ληφθεί σοβαρά υπόψη ο πρότερος βίος και η πολιτεία του. Είναι αλήθεια, ότι ο Αλάρικος, στη διάρκεια των έξι ετών που προηγήθηκαν (395-401), όχι μόνο επικράτησε ως ηγέτης των αυτόνομων Γόθων της Αυτοκρατορίας, αλλά κυρίως πρωταγωνίστησε στα γεγονότα του ανατολικού Ιλλυρικού. Είναι εξίσου αλήθεια όμως ότι το ρόλο του πρωταγωνιστή στο θέατρο των επιχειρήσεων της Βαλκανικής δεν τον διεκδίκησε μόνος του αλλά του ανέθεσαν άλλοι και συγκεκριμένα, για την περίοδο που εξετάζουμε, οι ηγεσίες κυρίως του ανατολικού τμήματος της Αυτοκρατορίας. Ο ίδιος βέβαια κινούμενος τυχοδιωκτικά και εκμεταλλεύομενος τις συγκυρίες, τον αποδέχθηκε με προθυμία, όπως θα πράξει και αργότερα, όταν ανάλογους ρόλους θα του εμπιστευθούν και οι ηγεσίες της Δύσης, ιδιαίτερα δε ο Σπλίχων⁷⁶.

75. HEATHER, *ό.π.*, 208.

76. *Στελίχων δὲ ὁ Ὀνωρίου στρατηγός, ἀνὴρ εἶπερ τις πώποτε ἐν πολλῇ δυνάμει γεγεννημένος, Ῥωμαίων τε καὶ βαρβάρων τοὺς νέους πειθόμενους ἔχων, εἰς ἔχθραν καταστὰς τοῖς Ἀρκαδίου ἄρχουσιν ἐβεβούλευτο πρὸς ἑαυτὰ συγκροῦσαι τὰ βασίλεια καὶ στρατηγοῦ Ῥωμαίων ἀξίωμα παρὰ Ὀνωρίου προξενίσας Ἀλαρίκῳ τῷ ἡγουμένῳ τῶν Γόθων Ἰλλυριοῖς ἐπανεστῆσεν... παραλαβὼν δὲ Ἀλάρικος τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐκ τῆς πρὸς τῇ Δαλματίᾳ καὶ Παννονίᾳ βαρβάρου γῆς, οὗ διήγεν, ἤκεν εἰς τὰς Ἠπειρούς*

Οι συνεχείς περιπλανήσεις του στο ανατολικό Ιλλυρικό και ο τρόπος της δράσης του δείχνουν καθαρά ότι ο γότθος ηγεμόνας δεν ακολούθησε συγκεκριμένο πολιτικό πρόγραμμα με προκαθορισμένους στόχους. Αντίθετα, την πολιτική του και τη στρατιωτική του δράση καθύψθναν άλλοι παράγοντες της εποχής ενώ τα πολιτικά και στρατιωτικά του «επιτεύγματα», τα οποία μνημονεύονται από τις πηγές και ερμηνεύονται από τους νεότερους ιστορικούς ως προδιαγεγραμμένοι στόχοι, δεν είναι τίποτα περισσότερο από το αποτέλεσμα των περιστασιακών τυχοδιωκτικών του κινήσεων. Η ανακήρυξή του σε αρχηγό του βησιγοθικού λαού το 395 δεν συνοδεύτηκε και από μια ξεκάθαρη απόφασή του να κινηθεί προς τη μια ή την άλλη πολιτική κατεύθυνση που του διανοίγονταν: ή δηλαδή, να συγκρουστεί κατά μέτωπο με την Αυτοκρατορία ή να ενσωματωθεί σ' αυτή. Η πολιτική που ακολούθησε δεν ήταν παρά ένας διστακτικός συνδυασμός στοιχείων και των δύο ανταγωνιστικών τάσεων της κοινωνίας στην οποία είχε μεγαλώσει⁷⁷. Κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας του στην ηγεσία των Βησιγόθων, φαίνεται ότι είχε δημιουργήσει συγκερατμένες σχέσεις με μέλη της επίσημης αριστοκρατίας της Αυτοκρατορίας, τα οποία ήταν σε θέση ν' ασκήσουν πάνω του σημαντική επιρροή⁷⁸. Η επιρροή αυτή θ' ασκηθεί πιο έντονα κατά τη δεύτερη περίοδο της ιστορίας του και μάλιστα σε σημαντικές χρονικές στιγμές, όπως για παράδειγμα, κατά την εγκατάλειψη της πολιορκίας της Ραβέννας όταν ο Αλάρικος θα καθαιρέσει τον Άιταλο, τον οποίο ο ίδιος είχε λίγο πριν ανακηρύξει αυτοκράτορα⁷⁹.

(ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ, *Ἐκκλ. Ἱστορία* 8, 25, 2-4 έκδ. J. BIDEZ, 383-384. Πρβλ. στο ίδιο 9, 4, 2-4, BIDEZ, 395).

77. Ας σημειωθεί ότι ο Αλάρικος γεννήθηκε μεν στη βόρεια του Δούναβη περιοχή (ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *Pan. de sexto Cons. Hon. Aug.*, στ. 105-106, *Alaricum barbara Peuce nutrierat* και ο ΙΔΙΟΣ, *De bello Poll. sive Goth.*, στ. 81 MGH Aa 10, 239 και 263, αντίστοιχα), μπήκε όμως στην Αυτοκρατορία από παιδί το 376, κατά τη μαζική είσοδο των Βησιγόθων στη Θράκη, επί αυτοκράτορος Βάλη (ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ, *De bello Poll. sive Goth.*, στ. 498, MGH Aa 10, 277). Κατά συνέπεια μεγάλωσε και ανδρώθηκε εν μέσω δύο αντίρροπων δυνάμεων, του γοιθικού εθνικιστικού στοιχείου και του κοινωνικοπολιτικού ρωμαϊκού συστήματος.

78. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις δύο αξιωματούχων στις οποίες αναφέρεται ο Ζώσιμος *συνεξήει τούτω και Ἰωάννης τῶν βασιλικῶν ὑπογραφῶν, οὗς τριβούνους καλοῦσιν, ἄρχων γεγενημένος, οἷα γνώριμος Ἀλλαρῖκος και πρόξενος* (E 40, 2, *ό.π.*, III¹, 59) και λίγο πιο κάτω: *Ἰόβιος δὲ ὁ τῆς ἀλλῆς ὑπαρχος, πᾶσαν εἰς αὐτὸν τὴν παρὰ βασιλεῖ δύναμιν περιστήσας, ἔγνω πρέσβεις ἐκπέμψαι πρὸς Ἀλλάρικον, ἄχρι τῆς Ραβέννης αὐτὸν παραγενέσθαι σὺν Ἀταούλφῳ παρακαλοῦντας ὡς δὴ τῆς εἰρήνης αὐτόθι γενησομένης. Πεισθέντος δὲ τοῖς τοῦ βασιλέως και τοῖς Ἰοβίου γράμμασιν Ἀλλαρῖκου, παραγενομένου τε εἰς τὴν Ἀρίμνον Ῥαβέννης ἀφεστῶσαν μιλίους τριάκοντα, συνδραμῶν κατὰ ταύτην Ἰόβιος, ἅτε ἐν ταῖς Ἠπείροις πρόξενος και φίλος Ἀλλαρῖκῳ γεγενημένος, τοὺς περὶ τῶν συνθηκῶν ἐποιήσατο λόγους* (E, 48, 1-2 *ό.π.*, III¹, 70).

79. Βλ. ΖΩΣΙΜΟΣ ΣΤ, 9, 3 και 12, 2, *ό.π.*, III², (1989), 13 και 14. Πρβλ. ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΟΣ, *σπ.* 10 (BLOCKLEY, *ό.π.*, 164-166) και ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΟΣ, 12, 3 (BIDEZ, 141-142).

80. *Verum enim vero cum in eius vicinitate Vesegotharum applicuisset exercitus et ad Honorium*

Η συμπεριφορά του Αλάρικου προς την Αυτοκρατορία από την αρχή της επικράτησής του ως αρχηγού των Βησιγόθων και οι περιέργοι ελιγμοί του, στη συνέχεια, δείχνουν ότι τα ενδιαφέροντά του δεν ήταν αμιγώς βησιγοθικά. Συνδέονταν μάλλον με την προσωπική του φιλοδοξία ν' αναδειχθεί σε κάποια μόνιμη υψηλή θέση της αυτοκρατορικής στρατιωτικής διοίκησης, ενώ εκείνα που αφορούσαν το λαό του περιορίζονταν, όπως φαίνεται, στην εξασφάλιση οικονομικών πόρων και γης για προσωρινή έστω εγκατάσταση. Την άποψη αυτή ενισχύει και ο ιστορικός των Γόθων Ιορδάνης, ο οποίος ισχυρίζεται πως η πολιτική του Αλάρικου θα μπορούσε να οδηγήσει τους Ρωμαίους και τους Γόθους σε μια κοινή ζωή με τόσο φιλικές συνθήκες ώστε να θεωρούνται ένας λαός⁸⁰.

Από την άλλη πλευρά, μολονότι ο δυναμικός ηγέτης των Βησιγόθων είχε με κάθε τρόπο και μέσο εκδηλώσει την επιθυμία του να ενταχθεί στο ρωμαϊκό σύστημα και συνειδητά τηρούσε τους όρους των υποχρεώσεών του προς την Αυτοκρατορία⁸¹, κατάφερε εν τούτοις σταθερά και επίμονα να διατηρήσει τη συνοχή του λαού του, ν' αποφύγει λιποταξίες αξιωματούχων του και απλών στρατιωτών (αναφέρονται μεμονωμένες μόνο περιπτώσεις)⁸², ν' ασκήσει έντονη επιρροή στο λαό του και να καταστήσει την αρχηγία του αδιαμφισβήτητη⁸³.

imperatorem qui intus residebat, legationem misisset, quatenus si permitteret, ut Gothi pacati in Italia residerent, sic eos cum Romanorum populo vivere, ut una gens utraque credere possit (ΙΟΡΔΑΝΗΣ, *Getica* XXX 152, MGH Aa V, 1, 97). Η υπόθεση που διατυπώνει ο Ιορδάνης ότι η πολιτική του Αλάρικου θα μπορούσε να οδηγήσει σε πλήρη ταύτιση τους Γόθους και τους Ρωμαίους μας θυμίζει τις προσδοκίες που, δύο αιώνες πριν, είχε εκφράσει ο Θεμιστίσιος στον 16ο χαριστήριο προς τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο Λόγο του: *οὕτω καὶ Σκύθας ὀφόμεθα ὀλίγου χρόνου· νῦν μὲν γὰρ ἔτι τὰ προσκρούσματα αὐτῶν νέα, ληψόμεθα δ' οὖν οὐκ εἰς μακρὰν ὁμοσπόνδους, ὁμοτραπέζους, ὁμοῦ στρατευμένους, ὁμοῦ λειτουργούντας* (ΘΕΜΙΣΤΙΟΣ, Λόγος 16, §211 d, DOWNEY, 302).

81. Την έντονη επιθυμία του να ενταχθεί στην στρατιωτική ιεραρχία της Αυτοκρατορίας απηχεί η γνωστή φράση του Ζώσιμου, *ἡγανάκτει γὰρ ὅτι μὴ στρατιωτικῶν ἠγεῖτο δυνάμεων ἀλλὰ μόνους εἶχε τοὺς βαρβάρους, οὓς Θεοδόσιος ἔτυχεν αὐτῷ παραδοὺς ὅτε σὺν αὐτῷ τὴν Εὐγενίου τυραννίδα καθεῖλεν* (E, 5/4, *ό.π.*, III¹, 11). Πρβλ. στο ίδιο E, 48, 3 και E, 50, 3, *ό.π.*, III¹, 70-71 και 73, ΣΩΖΟΜΕΝΟΣ IX 7, 2-6, ΒΙΔΕΖ, 398 (... *ἐλθὼν ὁ Ἰόβιος τῆς Ἰταλίας ἕπαρχος ἂν δηλοῖ τῷ βασιλεῖ τὴν Ἀλάρικου αἴτησιν καὶ ὡς δέοι δέλτοις αὐτὸν τιμῆσαι στρατηγοῦ δυνάμεως ἐκατέρας*).

82. Δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις γόθων αξιωματούχων που εγκατέλειψαν τον Αλάρικο είναι ο Ουλφίλας (βλ. ΟΛΥΜΠΙΩΔΩΡΟΣ, *απ.* 17, BLOCKLEY, *ό.π.*, 176) και ο Σάρος (τον ονομάζει, όμως, φαίνεται, πως ο ίδιος ο Αλάρικος εξώθησε να εγκαταλείψει το γοιθικό φυλετικό σύστημα, όπως είχε συμβεί νωρίτερα και με τον Φραβίττα (βλ. ΖΩΣΙΜΟΣ E, 30, 3, 36, 2, ΣΤ, 13, 2, *ό.π.*, III¹, 44-45 και III², 15· ΟΛΥΜΠΙΩΔΩΡΟΣ, *απ.* 6 και 11, BLOCKLEY, *ό.π.* 158, 168). Πρβλ. DEMANDT, *Magister militum*, RE, 637-639 και 643· PLRE II, 978.

83. Σχετικά με την άνοδο του Αλάρικου στη "βασιλεία" των Γόθων, τη διαδικασία της σταδιακής εξαφάνισης των φύλαρχων και την επικράτηση ενός μοναδικού ηγέτη, επικεφαλής μιας μοναδικής φυλής βλ. WOLFRAM, *ό.π.*, 143-146.

84. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Βάλνι, ο οποίος βιάστηκε να ξεκινήσει τη μάχη της

Ωστόσο, το φαινόμενο «Αλάρικος», του οποίου τ' όνομα θα συνδεθεί αργότερα με το κορυφαίο γεγονός της εποχής, την άλωση της Ρώμης, και θ' αποτελέσει σημείο αναφοράς μιας από τις μεγαλύτερες διεργασίες της ιστορίας, την πτώση της δυτικής Αυτοκρατορίας, δεν είναι μονοσήμαντο. Συνδέεται στενά με τις γενικότερες διεργασίες εκείνης της ιστορικής περιόδου, κατά την οποία η φθίνουσα πορεία της Δύσης από τη μια και η ορμή της ανερχόμενης Ανατολής από την άλλη, είχαν δημιουργήσει οξυτάτους ανταγωνισμούς, οι οποίοι οδήγησαν τις δύο πλευρές αρχικά σε ιδεολογικο-πολιτική απόκλιση και σταδιακά σε κοινωνική και στρατιωτική ρήξη. Η πραγματική διάσταση των δύο μερών —ως τότε είχαν εκδηλωθεί μόνο λανθάνουσες ανταγωνιστικές κινήσεις⁸⁴— επήλθε ως γνωστόν, μετά το θάνατο του Θεοδοσίου, την εποχή δηλαδή της διακυβέρνησης της Αυτοκρατορίας από τους ανήλικους και ανίσχυρους διαδόχους του. Είναι η ίδια ακριβώς εποχή κατά την οποία ο Αλάρικος επικράτησε, όπως είδαμε, των φοιδεράτων ομοεθνών του και αναδείχθηκε ως ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης τους.

Αντίθετα, κατά την αμέσως προηγούμενη χρονική περίοδο, όταν μάλιστα η μαζική είσοδος και εγκατάσταση των Γόθων στην Αυτοκρατορία είχε προσλάβει επίσημο θεσμικό χαρακτήρα, η πολιτική των αυτοκρατόρων Βάλη και Θεοδοσίου όχι μόνο δεν διευκόλυνε αλλά σταθερά και επίμονα απέτρεπε την ανάδειξη ενός μοναδικού ηγέτη στις τάξεις των φοιδεράτων της Θράκης⁸⁵. Η περίπτωση του Φρι-

Αδριανούπολης το 378 μόνος του, χωρίς να περιμένει τον αυτοκράτορα της Δύσης Γρατιανό, ο οποίος βρισκόταν καθ' οδόν, για να μη μοιραστεί μαζί του τη δόξα και το γόπηρο της νίκης (*Vicit tamen funesta principis destinatio, et adularibus quorundam sententia regionum, qui ne paene iam partae victoriae [ut opinabantur] consors fieret Gratianus, properari cursu celeri suadebant.* ΑΜΜ. ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΣ, III, 31, 12, 7 έκδ. Loeb Classical Library (LCL) αρ. 331, 464). Σε θεωρητικό επίσης επίπεδο μια υποβόσκουσα ανταγωνιστικότητα μεταξύ των δύο μερών εμφανίζεται και στους Λόγους του Θεμίστιου. Στους Λόγους 15 και 16 μέχρι το 381 (DOWNEY, 268-295) οι δύο αυτοκράτορες Θεοδόσιος και Γρατιανός αναφέρονται και εμφανίζονται ως ίσοι, ενώ δύο χρόνια αργότερα ο δεύτερος αγνοείται παντελώς (Λόγος 16, 208 β, βλ. έκδ. DOWNEY).

85. Η πολιτική του Θεοδοσίου τόσο προς τους φοιδεράτους γόθους όσο και προς άλλες αυτόνομες ομάδες είναι γνωστή. Δεν ενθάρρυνε καθόλου την ανάδειξη “ενός μόνο ανδρός” ως ηγέτη τους, ενώ αντίθετα διευκόλυνε την είσοδο στο στρατιωτικό και πολιτικό σύστημα διαφόρων “βαρβάρων” ηγετών, στους οποίους μάλιστα πολλές φορές χάριζε τη ρωμαϊκή πολιτεία ή πρόσφερε ρωμαία γυναίκα ως σύζυγο. Αυτή βέβαια η πολιτική, της οποίας υπεραμύνθηκε ο ΘΕΜΙΣΤΙΟΣ (Λόγος 16, 211 c-d DOWNEY, 302) είχε και τους επικριτές της (βλ. ΕΥΝΑΠΙΟΣ, απ. 48, 2 και 59 BLOCKLEY, *ό.π.*, 74 και 86 ΖΩΣΙΜΟΣ Δ, 40, 6 και Δ, 50, *ό.π.*, II², 307 και III¹, 320). Πρβλ. R. C. BLOCKLEY, *East Roman Foreign Policy, Formation and Conduct from Diocletian to Anastasius*, Wiltshire 1992, 41. Επίσης, την αντίθεσή του στην αναγνώριση ενός ανδρός ως ηγέτη των φοιδεράτων γόθων είχε εκδηλώσει σαφέστατα και ο προκάτοχος του Θεοδοσίου, ο αυτοκράτορας Βάλης. Θυμίζουμε την άρνησή του να δεχθεί τις συμβιβαστικές προ-

τιγέρνη αλλά και περιπτώσεις άλλων επίδοξων γόθων αξιωματούχων, εν δυνάμει ηγετών, το επιβεβαιώνουν. Οι αρχές της Αυτοκρατορίας αρνήθηκαν προφανώς ν' αναγνωρίσουν τον Φριπιγέρνη ως τον ένα και μοναδικό ηγέτη των φοιδεράτων, μολονότι υπήρξε ο κορυφαίος του συμβουλίου αρχηγών των Γόθων πριν και κατά τη μάχη της Αδριανούπολης. Η απουσία από τις πηγές σχετικών αναφορών στο όνομά του, ιδιαίτερα μετά τη μεγάλη του νίκη στην Αδριανούπολη, ενισχύουν την παραπάνω υπόθεση⁸⁶.

Ακόμη η λαμπρή υποδοχή στην Κωνσταντινούπολη του ορκισμένου άλλοτε εχθρού της Αυτοκρατορίας Αθανάριχου⁸⁷ δείχνει όχι μόνο τη διάθεση του Θεοδόσιου γι' άμβλυση των αντιθέσεων των δύο πλευρών αλλά κυρίως την ισχυρή του θέληση για ένταξη των υψηλών αξιωματούχων Γόθων στο πολιτικό και στρατιωτικό σύστημα της Αυτοκρατορίας⁸⁸.

Ενδεικτική επίσης της πολιτικής του Θεοδόσιου προς τους Γόθους είναι και η στάση του κατά τη διένεξη και αλληλοεξόντιση των αξιωματούχων γόθων Ερι-

τάσεις που του έκανε μέσω αλληπάλληλων πρεσβειών και μυστικών μηνυμάτων ο Φριπιγέρνης τις παραμονές της μάχης της Αδριανούπολης. Κυρίαρχο αίτημα του Γόθου ήταν η αναγνώρισή του από τον ίδιο τον αυτοκράτορα ως φίλου και συμμάχου των Ρωμαίων, μια αναγνώριση που θα τον διευκόλυε προφανώς ν' αναδειχθεί ως ο μόνος επικεφαλής του λαού του. Χαρακτηριστική των συμβιβαστικών διαθέσεων του Φριπιγέρνη αλλά και της αγωνίας του να ξεχωρίσει ως ηγέτης είναι η πρόταση που φέρεται να έκανε προς τον αυτοκράτορα *ad condiciones rei Romanae profuturas allicere* (ΑΜΜ. ΜΑΡΚΕΛΛΙΝΟΣ XXXI 12, 8-9, LCL 31, 464 και 466).

86. Οι πηγές παραδόξως δεν αναφέρουν τίποτα σχετικό με το ρόλο ή τη θέση του Φριπιγέρνη μετά τη μάχη της Αδριανούπολης. Η τελευταία σαφής αναφορά στο όνομα του Φριπιγέρνη τοποθετείται χρονικά στο έτος 380. Ο επικρατέστερος των φοιδεράτων και αρχιτέκτονας της νίκης τους επί των Ρωμαίων στην Αδριανούπολη μνημονεύεται περιστασιακά μόνο και για τελευταία φορά, μαζί με τους Αλάθεο και Σάφρακα κατά την περιγραφή των επιδρομών του 380 από τους ιστορικούς του 6ου αιώνα Ζώσιμο και Ιορδάνη (ΖΩΣΙΜΟΣ Δ' 34, 2 *ό.π.*, II², 297 και ΙΟΡΔΑΝΗΣ, *Getica* 27, 140, MGH Aa V, 1, σελ. 95).

87. *Et quoniam asserebat Athanaricus, sub timenda execratione iuris iurandi se esse obstructum, mandatisque prohibitum patris, ne solum calcaret aliquando Romanum* (ΑΜΜ. ΜΑΡΚ. III, LCL, 331, 34). Πρβλ. Κ. Κ. ΚΛΕΙΝ *Der Friedensschluss von Noviodunum*, *Anz. für Altertumswissenschaft* 5, 1952, 189-192.

88. Ενδεικτικά θ' αναφέρουμε τις περιπτώσεις τριών Γόθων αξιωματούχων που εγκατέλειψαν το λαό τους και με την ενθάρρυνση των ρωμαϊκών αρχών εντάχθηκαν στην Αυτοκρατορία, στην υπηρεσία της οποίας διακρίθηκαν ιδιαίτερα. Πρόκειται για τον Μοδάρη (*Μοδάρης ὃν μὲν ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν Σκυθῶν γένους, οὐ πρὸ πολλοῦ δὲ πρὸς Ῥωμαίους, αὐτομολήσας καὶ δι' ἧν ἐπίδειξαιτο πίστιν στρατιωτικῆς περιβεβλημένος ἀρχῆς*. ΖΩΣΙΜΟΣ Δ' 25, 2, *ό.π.*, II², 287· Πρβλ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ, *Επιστολές* 136 και 137, PG 37, στ. 232), για τον Μουνδέριχο (βλ. ΑΜΜ. ΜΑΡΚ. XXXI 3, 5, III, LCL 331, 396 και 398) και για τον γνωστό μας Γαϊνά (βλ. ΖΩΣΙΜΟΣ Δ' 57, 2 και Ε 7, 4-6, *ό.π.*, II², 326 και III¹, 14).

89. Βλ. ΖΩΣΙΜΟΣ Δ' 56, 3 και 57, 1, *ό.π.*, II², 325-326 και 460-462· DEMANDT "Magister militum",

ούλφου και Φραβίττα, ηγετών των δύο αντίπαλων ιδεολογικά γοθικών κομμάτων. Την αδιαφορία του για το φόνο του Εριούλφου συμπλήρωσε με την άμεση ένταξη του επιζήσαντος Φραβίττα στην υπηρεσία της Αυτοκρατορίας, προλαμβάνοντας έτσι ενδεχόμενη ανακήρυξή του σε αρχηγό των αυτόνομων φοιδεράτων⁸⁹. Αξιοσημείωτη είναι και η αντιμετώπιση του ίδιου του Αλάρικου κατά τον εμφύλιο πόλεμο με τον σφετεριστή του θρόνου Ευγένιο. Ο Θεοδόσιος τον όρισε αρχηγό μιας μόνο από τις συμμαχικές μονάδες και όχι ηγήτη «στρατιωτικών δυνάμεων», όπως αναφέρει ο Ζώσιμος⁹⁰, προκειμένου να του στερήσει τη δυνατότητα μιας πιθανής επικράτησης επί του συνόλου των συμμαχικών δυνάμεων.

Η πολιτική του Θεοδόσιου, αναφορικά με τους Γότθους, αποσκοπούσε, όπως με έμφαση το διακηρύσσει ο πανηγυριστής του Θεμίστιος, στη σταδιακή αφομοίωσή τους από την Αυτοκρατορία και στην ένταξη των επίδοξων ηγετών τους στις δικές της υπηρεσίες. Ας θυμίσουμε και πάλι στο σημείο αυτό, την αντίδραση που προκάλεσε η πολιτική αυτή στους κόλπους της πρώιμης βυζαντινής κοινωνίας, ιδιαίτερα στους πνευματικούς της κύκλους και στις τάξεις του στρατού⁹¹.

Και ενώ ο Θεοδόσιος είχε την ικανότητα κατά την περίοδο της βασιλείας του να ελέγχει την κατάσταση στην απέραντη Αυτοκρατορία και να κρατά τις λεπτές ισορροπίες μεταξύ Ανατολής και Δύσης, ο ίδιος δεν μπόρεσε ωστόσο, κατά τη διανομή της εξουσίας στους δύο ανήλικους γιους του να διαβλέψει τον οξύ ανταγωνισμό που αυτή θα προκαλούσε ανάμεσα στους φιλόδοξους κηδεμόνες τους. Εκείνοι ασκώντας την εξουσία με βασικό κριτήριο το προσωπικό τους πολιτικό συμφέρον, όχι μόνο παρεξέκλιναν της δικής του πορείας, αλλά στο γοθικό ζήτημα, που ως τότε πολιτικά απασχολούσε κυρίως το ανατολικό τμήμα της Αυτοκρατορίας, προσέδωσαν νέο περιεχόμενο. Στη νέα πολιτική πραγματικότητα οι εκπρόσωποι του σκληρού ανταγωνισμού Ανατολής και Δύσης μετέτρεψαν τους φοιδεράτους Γότθους και τον φιλόδοξο αρχηγό τους σε ρυθμιστές της μεταξύ τους σχέσης.

Κατά συνέπεια, εάν οι διάδοχοι του Θεοδόσιου ακολουθούσαν τη δική του πολιτική γραμμή στην αντιμετώπιση του γοθικού ζητήματος, είναι περίπου βέβαιο ότι ο Αλάρικος, από πολύ νωρίς, θα είχε πλήρως ενταχθεί στο σύστημα της Αυτοκρατορίας και δεν θα περνούσε στην ιστορία παρά ως ένας από τους πολλούς αλλοεθνείς αξιωματούχους της εποχής που σταδιοδρόμησαν στις τάξεις της.

στ. 728 και 736.

90. Βλέπε πιο πάνω, σημ. 6.

91. Βλ. ΠΑΤΟΥΡΑ, *ό.π.*

Sophie PATOURA, Les pérégrinations d'Alaric dans la Peninsule Balkanique (395-401) et le début de la rivalité entre l'Orient et l'Occident

L'opposition idéologico-politique manifestée largement au sein du seul et unique Empire pendant le règne de Théodose I, relativement aux Goths, prit à l'époque des ses successeurs la forme d'un conflit ouvert entre les deux parties de l'Empire romain.

Dans la présente étude sont examinés la rivalité entre l'Orient et l'Occident après la mort de Théodose, ainsi que le rôle qu'Alaric, chef des Visigoths fédérés, a joué quant à l'évolution et l'intensification de cette rivalité, particulièrement pendant la première phase de sa pérégrination dans la péninsule Balkanique (395-401).

Pendant son règne, Théodose avait eu l'habileté de contrôler la situation dans son immense Empire et tenir le subtil équilibre entre l'Orient et l'Occident. Cependant, lors du partage du pouvoir à ses deux fils, il n'a pas pu prévoir l'antagonisme violent qui allait se déclencher entre leurs deux tuteurs. Ceux-ci, à cause de leurs intérêts politiques personnels, ils n'ont pas seulement dévié de son chemin, concernant le problème gothique, mais ils ont transformé les Goths fédérés et leur chef ambitieux en régulateurs de leur relation.

Si les successeurs de Théodose avaient suivi sa ligne politique face au problème goth, il est presque sûr qu'Alaric serait incorporé, dès le début, au système de l'Empire et passerait à l'histoire comme un de plusieurs dignitaires étrangers, qui y ont fait carrière.